

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Ramos Rinkūnaitės
V kurso, komercinės teisės
Studijų atšakos studentės

Magistro darbas

Mediacija kaip konfliktų sprendimo būdas

Vadovas: dr. Rimantas Simaitis

Recenzentas: prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius

Vilnius 2007

TURINYS

IŽANGA	2
I DALIS MEDIACIJOS SAMPRATA	6
1 skyrius Mediacijos idėja	6
2 skyrius Mediacijos raida	11
3 skyrius Mediacijos taikymo galimybės ir mediacijai palankios sąlygos	13
II DALIS MEDIACIJOS PRINCIPAI, ETIKA IR TEISINIS REGLAMENTAVIMAS	17
1 skyrius Mediacijos principai	17
1.1. Mediatoriaus nepriklausomumas, neutralumas, nešališkumas	18
1.2. Mediatoriaus profesionalumas, etikos nuostatų laikymasis	19
1.3. Kooperavimosi principas	20
1.4. Sąžiningumo principas	21
1.5. Konfidencialumo garantijos	22
2 skyrius Mediacijos ir su ja glaudžiai susijusių klausimų teisinis reglamentavimas	25
2.1. Tarptautiniai teisės aktai	26
2.2. Europos Sąjungos teisės aktai	27
2.3. Nacionaliniai teisės aktai	29
III DALIS MEDIACIJOS EIGA	33
1 skyrius Pasirengimas mediacijai	34
2 skyrius Įvadas į mediaciją	35
3 skyrius Šalių pasisakymai	36
4 skyrius Spręstinių klausimų apibrėžimas ir darbo tvarkos nustatymas	37
5 skyrius Diskusijos ir sprendimų paieška	37
6 skyrius Mediatoriaus individualūs susitikimai su šalimis	39
7 skyrius Mediacijos pabaiga	39
IV DALIS MEDIACIJOS STILIAI, TECHNIKOS, ĮGŪDŽIAI	43
1 skyrius Mediacijos stiliai	43
2 skyrius Technikos ir įgūdžiai	48
IŠVADOS	50
Literatūros sąrašas	52
Santrauka	58
Summary Mediation as the way of dispute resolution	59

IŽANGA

„Tradicinis bylinėjimasis yra klaida, kuri turi būti ištaisyta... Kai kuriems ginčams teismo procesas bus visada vienintelis kelias, bet daugelio reikalavimų sprendimas vadovaujantis rungtyniškumu laikui bėgant turi pasitraukti kaip ir senovės kovos su kraujo praliejimu. Mūsų sistema per brangi, per paini, per daug griauanti ir nebeefektyvi civilizuotiems žmonėms“ (JAV Aukščiausiojo teismo pirmininkas Warren E. Burger).¹

Konfliktai egzistuoja nuo tų laikų, kiek egzistuoja ir pati visuomenė. Ginčai kildavo ir prieš milijonus metų, bet dar niekam nebuvo pavykę atrasti tobulo mechanizmo kaip juos išspręsti. Senovės graikų mąstytojai Heraklitas ir Pitagoras tvirtino, kad visko, kas egzistuoja, pagrindas yra priešybė². Pripažįstant tokią koncepciją, kylantys konfliktai tarp žmonių yra normalus reiškinys.

Konfliktas (lot. *conflictus* - susidūrimas) apibūdinamas kaip priešingų interesų, pažiūrų, siekių susidūrimas, kivirčas, ginčas,³ kurio metu žmogų užvaldo nemalonūs jausmai arba išgyvenimai. Konfliktai kyla skirtingose situacijose ir dažnai tampa sudėtingi vien dėl to, kad konfliktuodami žmonės siekia įrodyti savo vertę, apginti savo pozicijas, jiems tampa sunku nusileisti priešingai mąstančiam žmogui, nes tokiu būdu parodytų savo silpnumą. Konflikto įkarštyje žmogus mąsto nebe taip lanksčiai – jis kartoja tuos pačius argumentus, į situaciją žiūri vienpusiškai ir nesistengia jos įvertinti jokių kitų aspektu. Svarbiausia tokiais atvejais atrasti, kaip išspręsti ginčą ir dažnai geriausia tą padaryti padedant trečiai, neutraliai šaliai. Žinoma, yra daugybė būdų konfliktams spręsti, pavyzdžiui, kreiptis į teismą, arbitražą, ginčų sprendimo tarybas, komisijas, rinktis derybas, mediaciją, atlikti ankstyvąjį neutralų vertinimą, techninę ekspertizę ir panašiai. Visi šie ginčų sprendimo būdai laikomi alternatyviais. Tačiau Europos Bendrijų komisija yra nurodžiusi, kad tai nėra alternatyva teisiniams procesams, o tik „vienas iš keleto ginčų sprendimo būdų, kuriais galima pasinaudoti šiuolaikinėje visuomenėje ir kurie gali būti tinkamiausi sprendžiant kai kuriuos, bet ne visus ginčus.“⁴

Šiame magistro darbe autorius nagrinės tik vieną iš alternatyvių ginčų sprendimo būdų - mediaciją (angl. *mediation*) – į interesus nukreiptą konflikto sprendimo procesą, kurio

¹ ROBERTS, Michael J. *Why mediation works?* August, 2000. [Žiūrėta 2007-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com/articles/roberts.cfm>>.

² LEONAS, Petras. *Teisės filosofijos istorija*. Vilnius: Mintis, 1995, p. 76.

³ KINDERYS, Algimantas. *Tarptautinių žodžių žodynas*. 4-asis leidimas. S.I: Alma littera, 2005.

⁴ 2004-10-22 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/0251 (COD) *dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektu*. [Žiūrėta 2007-02-16]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2004/com2004_07181t01.doc>.

metu neutralus ir nešališkas asmuo skatina ir padeda konfliktuojančioms šalims pasiekti jas abi tenkinantį sprendimą. Mediacija – tarptautinis terminas, kilęs iš lotynų kalbos (lot. *mediatio*) ir reiškiantis tarpininkavimą ginče, kurio pagrindinis tikslas yra taikus ginčo išsprendimas, tačiau kartais svarbesnis tikslas gali būti pasiekti šalių savitarpio supratimą⁵. Mediatorius – tarpininkas, dalyvaujantis kitų šalių ginče (lot. *mediator*). Paskutiniu metu daugelyje valstybių mediacija yra pripažįstama kaip viena efektyviausių priemonių pasiekti taikų susitarimą.

Temos aktualumas. Nors mediacija yra tradicinių teisinių konflikto sprendimo būdų alternatyva, plačiai taikoma JAV, Australijoje, Kanadoje ir daugelyje Europos šalių, nėra vienareikšmiškos nuomonės apie tai, koks turi būti pats tarpininkavimo procesas, mediatorių paskyrimo ir akreditavimo tvarka, koks turėtų būti naudojamas mediacijos stilius ir strategijos, tarpininko vaidmuo procese ir kiti dalykai. Visa problema tame, kad nėra konkretaus mediacijos teisinio reglamentavimo, kas verčia vadovautis taisykle, jog leidžiama tas, kas nėra uždrausta. Lietuvoje mediacija žengia tik pirmuosius žingsnius, pakankamai neseniai pasirodė pirmieji straipsniai bei pradėtos rengti mokslinės konferencijos, plačiau analizuojantys alternatyvius ginčų sprendimo būdus bei mediacijos kursai praktikuojantiems teisininkams. Nuo 2006 m. sausio 6 d. Vilniaus miesto II-jame apylinkės teisme pradėjo veikti bandomasis teisminės mediacijos projektas⁶, kuris buvo vertinamas teigiamai, kas nulėmė 2007 m. sausio 26 d. Teisėjų tarybos nutarimą ne tik pratęsti bandomojo teisminės mediacijos projekto vykdymą Vilniaus miesto II-jame apylinkės teisme, bet ir išplėsti į Lietuvos apeliacinį teismą, Vilniaus miesto III-jį apylinkės teismą, Kaišiadorių rajono apylinkės teismą ir kitus teismus, kurie bus pasirengę vykdyti teisminę mediaciją.⁷ Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad Europos parlamente patvirtinus Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų⁸, Lietuva privalės įgyvendinti jos nuostatas. Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projektas jau yra parengtas ir jo priėmimas įtrauktas į teisinės sistemos tobulinimo programą 2007

⁵ SONDAITĖ, J. *Mediacijos stilių lyginamoji analizė*. Socialinis darbas, 2004. Nr. 3/2.

⁶ 2005-05-20 Teismų tarybos nutarimas Nr. 13 P – 348 *dėl bandomojo teisminės mediacijos projekto*. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <www.tm.lt/getfile.aspx?dokid=fcb1b55c-8f20-439c-bf27-c5633174e2fa>.

⁷ 2007-01-20 Teismų tarybos nutarimas Nr. 13 P-15 *dėl bandomojo teisminės mediacijos projekto pratęsimo*. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai/20070126-15.doc>>.

⁸ 2004-10-22 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/0251 (COD) *dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų*. [Žiūrėta 2007-02-16]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2004/com2004_07181t01.doc>.

metams⁹. Projektas parengtas siekiant sukurti palankią teisinę aplinką Lietuvoje vystyti mediacijai, dėl ko pats mediacijos procesas turėtų būti ištirtas kiek galima išsamiau.

Darbo tikslas. Analizuojant Lietuvos ir Europos Sąjungos teisinį reglamentavimą, Lietuvos teisininkų ir užsienio valstybių teisininkų praktikų mokslinius straipsnius, apibrėžiant atskirus mediacijos etapus, juose naudojamą techniką, stilius, metodus, autorius siekia rasti mediacijos pranašumus bei esminius trūkumus lyginant šį ginčų sprendimo procesą su kitais ginčų sprendimo būdais ir pateikti dėl to išvadas.

Tyrimo objektas. Šio magistro darbo tyrimo objektas - bendroji mediacijos, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo apžvalga atsižvelgiant į teisinį reglamentavimą, doktriną, praktiką. Aptariamas teisinis reglamentavimas, etikos taisyklės, metodai, technikos, paties mediacijos proceso eiga, jos atskiri etapai. Nors darbo pirmoje dalyje trumpai kalbama apie mediacijos raidą, šio darbo objektas - išnagrinėti moderniosios mediacijos apraiškas. Analizė vyks ta kryptimi, kas liečia mediacijos naujumą Lietuvoje, jos įgyvendinimą, priemones, kurių reikėtų imtis, norint paspartinti šį procesą. Bus analizuojama neteisminė mediacija, o teisminė tik tiek, kiek tai liečia šiandienines Lietuvos aktualijas ir padeda pilniau atskleisti šio darbo temą. Autorius iš esmės kalba tik apie tarp privačių asmenų vykstantį tarpininkavimą, o ne apie tą, kurį reglamentuoja viešoji teisė. Teismo ir arbitražo procesai apibrėžiami trumpai, t. y. kiek tai reikalinga palyginimui su pačiu mediacijos procesu. Remiantis šiais aspektais darbe atskleidžiami svarbiausi principai, tokie kaip konfidencialumas, nešališkumas ir kiti.

Tyrimo metodai. Analizuojant nagrinėjamą temą ir pateikiant darbo išvadas, taikomi aprašomasis, sisteminės analizės, loginis ir lyginamosios teisėtyros mokslinio tyrimo metodai.

Naudojant aprašomąjį metodą, autorius pamėgins atskleisti mediacijos kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo sampratą, raidą ir ypatybes.

Sisteminės analizės metodas naudotas atskleidžiant mediacijos taikymo sąlygas, procedūrą, atskirų etapų bruožus, analizuojant teisinio reglamentavimo problemas. Pavyzdžiui, tam, kad suvokti visus mediacijos etapus, reikia pasitelkti ne tik teisinį reglamentavimą, bet ir išanalizuoti doktriną, praktiką.

Loginis metodas naudotas atskleidžiant darbo tikslus, aiškinantis teisės normų turinį bei pateikiant išvadas, t. y. nustatant mediacijos teigiamybes ir trūkumus.

Lyginamosios teisėtyros mokslinio tyrimo metodas pasitelktas aiškinantis mediacijos, arbitražo ir teismo procesų santykį. Tačiau tai tik pagalbinis metodas.

⁹ *Teisinės sistemos tobulinimo programa 2007 metams*. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <www.tm.lt/getfile.aspx?dokid=2bec323d-7925-46da-b819-9ac6c1050e79>.

Darbo originalumas. Tarptautiniu mastu mediacija aptarinėjama seniau nei tai daroma Lietuvoje. Mokslinių straipsnių šia tema lietuvių kalba yra vos keletas. 2006 metais buvo rašytas magistro darbas tema „Mediacija: teorija ir praktika“, apžvelgęs mediacijos evoliuciją ir teisinio reglamentavimo kai kuriuos aspektus. Tuo tarpu šio darbo autorius pagrindinį dėmesį kreipia į pačią mediacijos proceso eigą, technikas, metodiką, siekdamas nustatyti, ar mediacija kaip naujovė yra teigiama Lietuvos teisinėje sistemoje.

Svarbiausi šaltiniai. Reikia pažymėti, kad yra labai skurdi teisinė bazė, reguliuojanti šį procesą, nėra konkretaus mediaciją reglamentuojančio įstatymo, todėl tenka rinkti pavienes nuostatas iš atskirų teisės aktų. Taigi darbe vadovautasi tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų atskirom nuostatom, užsienio ir Lietuvos praktika, įvairių Lietuvos ir užsienio teisės specialistų publikacijomis, monografijomis bei kitais šaltiniais. Svarbiausias šaltinis: 2004 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų¹⁰.

¹⁰ [Žiūrėta 2007-02-16]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2004/com2004_0718lt01.doc>.

I DALIS

MEDIACIJOS SAMPRATA

1 skyrius

Mediacijos idėja

Nors Lietuvos Respublikos Konstitucija¹¹ skelbia, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai“, teismai nėra vienintelis kelias išspręsti ginčą ir atkurti teisingumą.¹² Kai kuriais atvejais yra galimybė pasinaudoti alternatyviais ginčų sprendimo būdais ir konfliktą sureguliuoti be teismo, tačiau Europos Bendrijų Komisijos nuomone, tokia galimybė „negali atitraukti nuo valstybių narių įsipareigojimo išlaikyti veiksmingą ir sąžiningą teisinę sistemą“¹³. Vis dėlto reikia pripažinti, kad su teisiniu civilinių bylų nagrinėjimu asocijuojasi didelės išlaidos ir sprendimų priėmimo vilkinimas. Tai dažnai paverčia tradicinį valstybinį ginčo išsprendimo būdą iš tiesų visiškai nepraktišku. Žinoma, tai puiki galimybė augti advokatų honorarams, ekspertų, liudytojų, teisėjų, teismo referentų atlyginimams ir visoms kitoms su tuo susijusioms išlaidoms, kas dažnai viršija net pačio ginčo vertę. Šalys netikėtai supranta, kad jie patiria didesnius nuostolius besibylinėdami, negu vertas pats jų ginčo išsprendimas¹⁴.

Šiuo metu esanti teisinė aplinka bei dar sovietiniais laikais susiklostęs visuomenės mentalitetas neskatina ankstyvo tarpusavio ginčų sprendimo. Tačiau visgi žmonėms reikia naujo būdo, įgalinančio spręsti ginčus daug efektyviau. Būtent tuo nauju būdu ir gali būti mediacija.

Apibendrinus doktrinoje išdėstytus mediacijos kaip proceso apibrėžimus, galima pasakyti, kad mediacija – alternatyvus teisminiam nagrinėjimui ginčų sprendimo būdas, procesas, kurio metu konflikto dalyviai, padedant nešališkam tarpininkui, planingai iškelia problemas ir jų sprendimo kelius, tuo mėgindami pasiekti susitarimą, atitinkantį jų interesus. Iš esmės mediacija – tai patobulintos derybos skatinant konstruktyvų dialogą vadovaujant mediatoriui. Tai procesas, turintis atskiras stadijas, naudojamas tada, kai tarp dviejų ar daugiau šalių kyla nesutarimas. Mediacija dar yra apibrėžiama ir kaip

¹¹ Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014. 109 str.

¹² *Alternatyvusis teisingumas*. Mykolo Romerio universitetas. 2005 m. gegužė, Nr. 14(82), p. 7.

¹³ 2004-10-22 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/0251 (COD) dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų. [Žiūrėta 2007-02-16]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2004/com2004_07181t01.doc>.

¹⁴ ROBERTS, Michael J. *Why mediation works?* August, 2000. [Žiūrėta 2007-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com/articles/roberts.cfm>>.

atstatomasis teisingumas (angl. *restorative justice*), tačiau ši sąvoka dažniausiai vartojama apibūdinant sutaikymą kriminalinių bylų plotmėje.

Kuo toliau, tuo labiau pripažįstama, kad mediacija mažiau kenkia tarpusavio santykiams, padeda asmenims nustatyti tikrąsias ginčo priežastis, taip pat padeda jaustis vertinamiems teisingai ir sąžiningai, su pagarba ir nepažeidžiant asmens orumo¹⁵. Tai pasiekama dėl keleto esminių priežasčių. Pirmiausia, taikant mediaciją niekada nenustatinėjama kaltė ar nekaltumas. Antra, šalys yra lygios, ir pačios nusprendžia, koks sprendimas jų atveju būtų geriausias. Trečia, teismo procesas visada šalims yra įtemptas, kadangi vienai iš jų visada lemta pralaimėti. Tuo tarpu mediacijoje atmosfera yra laisvesnė, nėra trikdančių formalumų, dalyvaujantys asmenys gali laisvai bendrauti ir ieškoti tinkamiausio sprendimo. Mediacija neverčia ginčo šalių patirti teismo salės baimę, asmenys jaučiasi labiau atsipalaidavę ir pasirengę kompromisui.¹⁶ Jungtinių Amerikos valstijų 2004 m. lapkričio mėnesį atlikto nepriklausomo tyrimo duomenimis¹⁷, 96 procentai apklaustųjų, ir 91 procentas atsakingų ginče asmenų, dalyvavusių mediacijos procese, pasisakė naudosiąntys mediaciją vėl, jeigu tik susiklostys aplinkybės.

Sąlyginai mediaciją galima skirstyti į savanoriškąją ir privalomąją, teisminę ir neteisminę.

Savanoriška mediacija inicijuojama šalių. Jų atsakomybėje yra pasirinkti mediatorių, sukurti taisykles, kuriomis bus vadovujamasi vedant derybas ir ieškant sprendimo. Savanoriška mediacija populiari situacijose, kur ginčo dalyviai turi nuolatinį santykį, nori ar siekia juos išlaikyti, bei pageidauja išspręsti savo konfliktą privačiai¹⁸. Kaip pavyzdžius tokių atvejų galima pateikti šeimos, kaimynų ginčus. Taip pat ir verslo, vartotojų, aplinkos apsaugos ginčai vis dažniau sprendžiami panaudojant šį metodą. Savanoriška mediacija yra naudinga sprendžiant ir ginčus, kylančius mokyklose, bažnyčiose, darbovietėse, sporto klubuose bei kitur.

Privalomos mediacijos procesas panašus kaip ir savanoriškosios, tačiau ji atsiranda iš įstatymo nuostatų ar teismo nurodymu. Tokiu atveju mediatorius paprastai yra

¹⁵ MOSTEN, Forrest S. *Mediation and the process of family law reform*. Family and Conciliation Court Review. 37:4, Oct. 1999. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: < <http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111/j.174-1617.1999.tb00543.x>>.

¹⁶ *Mediation FAQ*. [Žiūrėta 2007-02-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.nolo.com/article.cfm/pg/1/objectId/AEED791E-B41C-4CE5-8271983F8C9FBEEA/catId/FCE46694-6BEB-4A80-89B9048DA9877F61/104/308/FAQ/>>.

¹⁷ *Facts about mediation*. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.eeoc.gov/mediate/facts.html>>.

¹⁸ TARAŠKEVIČIUS, R. *Could mediation as one of most important ADR forms exist under today's Law in Lithuania?* International Journal of Baltic Law, Vol. 1, 2002. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <www.ceeol.com/asp/getdocument.aspx?logid=5&id=413F297C-12D6-11D9-AD1B-00D009D9A146>.

paskiriamas.¹⁹ Svarbu atkreipti dėmesį, kad yra keletas specifinių bylų rūšių, kur įstatymas ar teismas nustato mediaciją ginčo šalims, kad padėtų įveikti jų nesutarimus. Pavyzdžiu galėtų būti privaloma mediacija bylose dėl santuokos nutraukimo, darbo ginčų ir siaurame tarpe kriminalinių bylų.

Norint suvokti mediacijos skirstymą į teisminę ir neteisminę, geriausia tai padaryti apžvelgus teisinį reglamentavimą ir doktrinoje išdėstytas pozicijas, ko rezultate galima išskirti šiuos teisminės ir neteisminės mediacijos esminius skirtumus:

1) Mediatoriaus statusas ir skyrimas. Neteisminės mediacijos atveju šalys yra laisvos pasirinkti mediatorių pagal savo poreikius. Neteisminę mediaciją gali atlikti specialiai paruošti kvalifikuoti specialistai. Teisminėje mediacijoje vyrauja keletas sistemų. Viena jų, kai mediaciją vykdo byla nagrinėjantis teisėjas. Kita, kai mediaciją vykdo teisėjai arba kiti teismo tarnautojai, kurie nedalyvauja ir negali dalyvauti byloje vykdydami savo tiesiogines teisminės funkcijas (kaip teisėjai, teisėjų padėjėjai). Būtent tokia procedūra yra Lietuvoje, JAV, Kanadoje, Vokietijoje, Danijoje, Slovėnijoje, Anglijoje, Skandinavijos šalyse ir kitose valstybėse. Tuo tarpu Belgijoje, Prancūzijoje, Anglijoje, Švedijoje, Ispanijoje, Italijoje, Rusijoje, JAV ir kai kuriose kitose šalyse yra galimybė pasitelkti privačius profesionalius mediatorius. Tai įmanoma ir Lietuvoje.²⁰ Ir trečia sistema, kai mediaciją vykdo nebūtinai teismo tarnautojai (tokios mediacijos procedūros plačiau žinomos Belgijoje, Prancūzijoje, Anglijoje, Švedijoje, Ispanijoje, Italijoje, Rusijoje, JAV ir kitur, iš esmės galima ir Lietuvoje)²¹.

2) Finansavimo ypatybės. Šiuo metu pagal 2007 m. sausio 26 d. Teisėjų tarybos nutarimą²² Lietuvoje vykdoma teisminė mediacija yra nemokama. Neteisminė mediacija skiriasi tuo, kad sudarant susitarimą atlikti mediacijos procedūrą, turi būti pirmiausia susitariama dėl mediatoriaus atlyginimo. Arbitraže vykdoma neteisminė mediacija yra taip pat mokama. Yra numatytas registravimo mokestis procedūros organizavimo išlaidoms padengti, tarpininkavimo mokestis tarpininko paslaugoms apmokėti bei kompensavimo mokestis tarpininkų, liudytojų ir kitų ginčo šalių susitarimu pakviestų procedūros dalyvių turėtas išlaidas kompensuoti, kuris nustatomas pagal turėtas išlaidas

¹⁹ TARAŠKEVIČIUS, R. *Could mediation as one of most important ADR forms exist under today's Law in Lithuania?* International Journal of Baltic Law, Vol. 1, 2002. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=413F297C-12D6-11D9-AD1B-00D009D9A146>.

²⁰ MICKEVIČIŪTĖ, Neringa. *Teisminis sutaikymas (mediacija)*. VšĮ Vilniaus universiteto Teisės klinika. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://mrtenente.infosys.lt/tk/?s0=apie&s1=straipsniai&s2=sutaikymas>>.

²¹ TARAŠKEVIČIUS, R. *Could mediation as one of most important ADR forms exist under today's Law in Lithuania?* International Journal of Baltic Law, Vol. 1, 2002. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=413F297C-12D6-11D9-AD1B-00D009D9A146>.

²² 2007-01-26 Teismų tarybos nutarimas Nr. 13 P-15 *dėl bandomojo teisminės mediacijos projekto pratęsimo*. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai/20070126-15.doc>>.

patvirtinančius dokumentus. Jei būna kitų išlaidų, arba yra kviečiami keli tarpininkai, išlaidas apmoka šalys.²³

4) Integracija į teismo procesą. Teisminės mediacijos atveju procedūra yra vykdoma teismo proceso metu, t. y. teisėjas yra socialinės taikos iniciatorius ir skatintojas.²⁴ Ginčas mediacijai perduodamas bylą nagrinėjančio teisėjo nutartimi²⁵, kuria bylos nagrinėjimas atidedamas skiriant kito posėdžio laiką, jei susitarimas mediacijoje priimamas, teismas patvirtina taikos sutartį ir civilinę bylą nutraukia. Jeigu susitarimas nepriimamas, bylos nagrinėjimas tęsiamas toliau. Neteisminės mediacijos atveju ginčas sureguliuojamas be teismo. Tačiau yra galimybė net ir mediacijoje sudarytą taikos sutartį tarp šalių patvirtinti. Tai gali būti padaroma arbitraže²⁶ (tik tais atvejais, kai tarpininkavimas vykdomas arbitražo) ir teisme supaprastinto proceso tvarka (Civilinio proceso kodekso XXXIX skyrius) vadovaujantis Civilinio kodekso²⁷ 6.983 straipsnio 1 dalimi, kuri leidžia taikos sutartimi šalims išspręsti ne tik teisminį ginčą, bet ir užkirsti kelią kilti teisminiam ginčui ateityje, išspręsti teismo sprendimo įvykdymo klausimą arba kitus ginčytinus klausimus. Apie tai kalba ir Lietuvos Aukščiausiasis teismas 2004 metų balandžio 8 dienos²⁸ ir 2005 metų sausio 6 dienos konsultacijose.

4) Rezultatų teisinis įvertinimas. Teisminės mediacijos atveju pasiektas susitarimas įforminamas taikos sutartimi ir tvirtinamas teismo (Civilinio proceso kodekso²⁹ 140 str. 3 d.). Teismo patvirtinta taikos sutartis įgauna galutinio teismo sprendimo galią (*res judicata*)³⁰ ir gali būti priverstinai vykdoma. Neteisminės mediacijos atveju priimtas susitarimas gali būti įgyvendintas tik laisva šalių valia. Tačiau kaip minėta, galima pasinaudoti galimybe tokią taikos sutartį patvirtinti teisme supaprastinto proceso tvarka ir arbitraže.

Ganėtinai neseniai mediacija Lietuvoje pradėta taikyti ne tik teismuose, kur viena iš teisėjo pagrindinių užduočių – šalių sutaikymas. Pradėti organizuoti intensyvūs

²³ 2003-12-08 Vilniaus komercinio arbitražo teismo *tarpininkavimo ir taikinimo procedūros reglamentas* (2004 m. kovo 8 d. redakcija), 21 straipsnis. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitrazas.lt/index.php?handler=lt.tarpininkavimas>>.

²⁴ SIMAITIS, Rimantas. *Teisminis sutaikymas*. Teisė. 2004 m. Nr. 52.

²⁵ 2005-05-20 Teismų tarybos nutarimas Nr. 13 P – 348 *dėl bandomojo teisminės mediacijos projekto*. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <www.tm.lt/getfile.aspx?dokid=fcb1b55c-8f20-439c-bf27-c5633174e2fa>. Teisminės mediacijos taisyklių 6, 18 straipsniai.

²⁶ *Lietuvos arbitražo asociacijos Tarpininkavimo - sutaikinimo procedūros reglamento preliminarinis projektas*. [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.lt/?page=415>>.

²⁷ Valstybės žinios, 2000 m. Nr. 74-2262.

²⁸ 2004-04-08 Lietuvos Aukščiausiojo teismo konsultacija Nr. A3-103 *Dėl kai kurių Civilinio proceso kodekso, Civilinio kodekso, Darbo kodekso, Įmonių bankroto įstatymo ir Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo normų taikymo*. [Žiūrėta 2007-04-02]. Prieiga per internetą: <<http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26555>>.

²⁹ Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

³⁰ Valstybės žinios, 2000 m. Nr. 74-2262. 6.985 straipsnio 1 dalis.

mediatorių mokymo kursai praktikuojantiems teisininkams, taip pat specialiuose mokymuose buvo apmokyti ir antstoliai, kurie nuo šiol turės galimybę panaudoti tarpininkavimo įgūdžius šalims sutaisyti ir vykdymo procese.³¹ Neteisminę mediaciją vykdo Vilniaus komercinio arbitražo teismas, Vilniaus tarptautinis ir nacionalinis komercinis arbitražas. Čia šalys turi galimybę iškilusį nesutarimą sureguliuoti pasinaudojant mediacija. Vilniaus tarptautinis ir nacionalinis komercinis arbitražas sutaukinimo procedūrą organizuoja vadovaujantis Lietuvos arbitražo asociacijos Tarpininkavimo - sutaukinimo procedūros reglamentu³². Tačiau šalys gali susitarti ir dėl kitokių taisyklių, bei pasinaudoti UNCITRAL Sutaikinimo reglamento³³ nuostatom. Vilniaus komercinio arbitražo teismas procedūrą vykdo vadovaujantis Vilniaus komercinio arbitražo teismo Tarpininkavimo ir taikinimo reglamentu³⁴, patvirtintu valdybos 2003 m. gruodžio 8 d. nutarimu.

Reikėtų paminėti ir kai kurias kitas organizacijas, užsiimančias tarpininkavimu. Tai Lietuvos konfliktų asociacija, kuri konsultuoja projektų rengimo ir organizacijų vystymo klausimais, veda praktinius seminarus, moko konfliktų valdymo, tarpininkavimo sprendžiant konfliktus asmeniniame ir visuomeniniame gyvenime bei atlieka socialinius tyrimus, kuria mokymo programas, vykdo projekcinę veiklą³⁵. Tuo tarpu Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras kartu su nevyriausybine organizacija „*Baltic Partners Change for Management*“ dar 1999 metais pradėjo vykdyti projektą „Tarpininkavimo sprendžiant konfliktus bendruomenėje paslaugų plėtra“. Šio projekto tikslas – spręsti konfliktus, kylančius tarp kaimynų, darbo vietoje, kitose bendruomenėse, taip pat sukurti ir sutvirtinti tarpininkų plėtrą Lietuvoje.³⁶ Reikia pasakyti, kad šitas projektas nesusilaukė didelio dėmesio. Nepaisant to, šiuo metu nevyriausybinių organizacijos „*Baltic Partners Change for Management*“ veikla yra sėkmingai tęsiama toliau, sprendžiant organizacinius vidinius ir išorinius, bendruomenės, etninius ir tarpkultūrinius konfliktus, teisinius disputus. Organizacija vykdo įvairius projektus, organizuoja mokymus.³⁷

³¹ VILIMAVIČIŪTĖ, Ieva. *Ar teisminė mediacija išlaikys bandomąjį egzaminą?* Teisės žinios. 2006 m. Nr. 1 (14).

³² Reglamentas dar nėra priimtas Lietuvos arbitražo asociacijos, yra tik preliminarus projektas. [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.lt/?page=415>>.

³³ [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.lt/?page=416>>.

³⁴ [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitrazas.lt/index.php?handler=lt.tarpininkavimas>>.

³⁵ *Lietuvos konfliktų asociacija*. [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkpa.lt/>>.

³⁶ *Nevyriausybė organizacija „Baltic Partners Change for Management“*. [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <www.nisc.lt/downloadfile.php?id=8>.

³⁷ *Nevyriausybė organizacija „Baltic Partners Change for Management“*. [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.partnersbaltic.lt/paslaugas.html>>.

Pavyzdį vykdyti mediaciją propaguojančius projektus rodo ir užsienio šalių praktikai. Tokiu būdu pritraukiamas ir privatus sektorius, pavyzdžiui, advokatai, galintys padėti šalims susitaikyti dar nepasiekus teismo durų. Peržvelgus daugelio advokatų kontorų vykdomų praktikos sričių sąrašus, galima pastebėti, kad nemažai iš jų jau yra įrašytas ir tarpininkavimas (mediacija) sprendžiant įvairius ginčus. Pavyzdžiui, Advokatų profesinė bendrija „Soloveičikas, Markauskas, Aviža, Bagdanskis“³⁸, Stasio Šedbaro advokatų kontora³⁹, NORDIA Baublys ir partneriai⁴⁰. Taigi, Lietuvos visuomenė po truputį yra skatinama siekti socialinės taikos, kuri pripažįstama viena iš Europos Tarybos rekomendacijose deklaruojamų universalių vertybių⁴¹.

2 skyrius

Mediacijos raida

Mediacijos koncepcija kaip forma, kur trečioji šalis padeda besiginčijantiems asmenims išspręsti jų konfliktą ir padėti rasti sprendimą, buvo greičiausiai praktikuojama jau nuo tada, kai žemėje atsirado vos trys žmonės. Vadinasi tai nėra naujas atradimas, bet tiesiog pritaikymas to, kas jau pilnai egzistavo kitose kultūrose ar kituose laikmečiuose⁴².

Kadangi ginčai atsirado kartu su visuomene, natūralu, jog buvo ieškoma įvairių jų sprendimo būdų. Teisinių sistemų, padedančių spręsti konfliktus naudojimas reiškė ne tik jų išsprendimą, bet kartais ir tam tikrą prievartą. Ilgainiui ir patekimas į teismus tapo daug laiko užimančiu, brangiu ir įtemptu procesu. Dėl to buvo pradėta ieškoti papildomų sprendimo metodų. Šie kiti metodai visi drauge apibrėžiami kaip alternatyvus ginčų sprendimas, ir turėtų būti vertinami kaip lygiagretūs bylinėjimuisi, sprendžiant ginčus⁴³.

Istorikai mano, kad mediacija prekyboje kylantiems ginčams spręsti buvo naudojama dar Finikiečių. Ši praktika vystyta Babilonijoje, Antikinėje Graikijoje (ten buvo žinomas nesantuokinis mediatorius *proxenetas*). Mediaciją pripažino ir Romėnų civilizacija (Justiniano Digestai 530 - 533). Romėnai vadino mediatorius įvairiais vardais: *internuncius*, *medium*, *intercessor*, *philantropus*, *interpolator*, *conciliator*, *interlocutor*, *interpres*, ir galiausiai *mediator*. Viduramžiais į mediaciją buvo žvelgiama kiek kitaip, ją

³⁸ [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.sma.lt/page.php?kalba=lt&id=1|1>>.

³⁹ [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.sedbaras.lt/?item=cmd&asmid=39&lang=1>>.

⁴⁰ [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <http://www.nordiabaubllys.lt/index.php/veiklos_kryptys/komercine_teise/732>.

⁴¹ VILIMAVIČIŪTĖ, Ieva. *Ar teisminė mediacija išlaikys bandomąjį egzaminą?* Teisės žinios. 2006 m. Nr. 1 (14).

⁴² TARAŠKEVIČIUS, R. *Could mediation as one of most important ADR forms exist under today's Law in Lithuania?* International Journal of Baltic Law, Vol. 1, 2002. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=413F297C-12D6-11D9-AD1B-00D009D9A146>.

⁴³ Kaip minėta, negalima visų ginčų sprendimo būdų alternatyvumo suabsoliutinti.

naudoti praktikoje kartais draudė centrinė valdžia. Tačiau daugelyje senovės kultūrų mediatorius laikytas šventu asmeniu, vertu ypatingos pagarbos; ir jo vaidmuo iš dalies sutapo su tradiciniu išminčium.⁴⁴ Daugiau kaip prieš 2000 metų Senovės Kinijoje, Japonijoje mediacijos procesas buvo naudojamas ne kaip alternatyva valstybės kontroliuojamam ginčų sprendimo procesui, o kaip pirminis ir pagrindinis ginčų sprendimo būdas.⁴⁵ Tačiau šiuolaikinės mediacijos lopšiu mokslininkai linkę laikyti Jungtines Amerikos valstijas, kur 1913 m. buvo įkurtas Darbo departamentas, iš esmės koncentravęsis į galimybes vykdyti tarpininkavimo funkcijas sprendžiant ginčus tarp darbuotojų ir darbdavių atstovų.⁴⁶

Tuo tarpu Lietuvoje jau nuo seno tradiciškai kiekvienas kaimas turėjo po išminčių, galėjusių patarti dėl kylančių problemų ir ginčų. Taip pat nereikėtų pamiršti svarbios katalikų dvasininkijos įtakos sprendžiant asmenų konfliktus, ką taip pat galima laikyti savotiška mediacijos forma.

Ilgainiui pradėti naudoti alternatyvūs ginčų sprendimo būdai tapo struktūriškai apibrėžti taip, kad patenkintų visuomenės poreikius. Kaip ir kiekviena technika alternatyvūs ginčo sprendimo būdai turi savo privalumus, tačiau negalima pamiršti ir trūkumų. Todėl teisininkai turėjo surasti ir naudoti mažiausiai kainuojantį ir mažiausiai atgrasų metodą, kad būtų pasiektas kiek galima pozityvesnis rezultatas.

Taikinamoji veikla ypač sustiprėdavo po didžiųjų karų ir įvairių ekonominių sukrėtimų. Tą patį galima pastebėti ir postkomunistinių valstybių atžvilgiu. Šios, po išėjimo iš Sovietų sąjungos pradėjo sparčiai plėtoti tarpininkavimo institutus politinėms problemoms, kolektyviniams ginčams, privataus gyvenimo įvairioms problemoms spręsti.⁴⁷

Taigi, galima daryti prielaidą, kad mediacijos kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo įsitvirtinimą visuomenėje pamažu lėmė tai, kad ji puikiai veikė praktikoje ir buvo apibūdinama kaip procesas, kurio nepavadinsi nei terapija, nei „diena teisme“⁴⁸. Dėl šių priežasčių mediacijos reikšmė vis didėja ir ji tampa vienu svarbiausių alternatyvių ginčų sprendimo būdu, išvystytu moderniaame pasaulyje per paskutinius trisdešimt metų.

⁴⁴ *History of dispute mediation.* [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Mediation#History_of_dispute_mediation>.

⁴⁵ CALLISTER, R. R., WALL, J. A. *Japanese Community and Organizational Mediation. The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 41, No. 2 (Apr., 1997). [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://jcr.sagepub.com/cgi/content/abstract/41/2/311?ck=nck>>.

⁴⁶ *History of the Department of Labor, 1913-1988. Chapter 1: Start up of the Department and World War, 1913-1921.* [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.dol.gov/oasam/programs/history/adchp01.htm>>.

⁴⁷ LAKIS, Juozas. *Konfliktų valdymas viešajame sektoriuje: teisinės ir organizacinės problemos.* Jurisprudencija, 2002, t. 33(25), p. 16.

⁴⁸ [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieinama per internetą: <<http://www.ada.gov/mediate.htm>>.

Kai kuriose valstybėse mediacija visuomenės plačiai priimta ir naudojama, tuo tarpu kitose ji dar eina pirmuosius pripažinimo žingsnius. Panaši į Lietuvos kai kurių Rytų Europos valstybių patirtis rodo, kad mediacijos programos vis labiau populiarėja ir pripažįstamos vis įvairesnėse gyvenimo sferose. Dar 1996 metais vienu metu mediacijos programa pradėjo veikti keturiose Rytų ir Centrinės Europos valstybėse – Bulgarijoje, Vengrijoje, Lenkijoje ir Slovakijoje. Šia programa buvo skatinama mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas. Pradiniame etape ji buvo nukreipta tik į verslo sektorių, o šiandien mediacija apima vis platesnį ginčų spektrą⁴⁹.

Lietuvoje prielaidos mediacijai atsirado tik 2003-01-01 įsigaliojus naujam Civilinio proceso kodeksui⁵⁰. Mediacijos metodo taikymas pradėtas gana neseniai dar ir dėl lietuvių teisinėje sąmonėje įsitvirtinusio bylinėjimosi mentaliteto.

3 skyrius

Mediacijos taikymo galimybės ir mediacijai palankios sąlygos

Taikant mediaciją gali būti sprendžiami iš esmės daugiausia civiliniai ginčai kylantys iš šeimos, rangos, nuomos, darbo santykių, taip pat komerciniai ginčai, nesutarimai tarp kaimynų ir bendruomenių, vartotojų ir verslininkų, privataus kaltinimo bylos (pavyzdžiui, pretenzijos dėl šmeižto). Mediacija gali puikiai pasitarnauti sprendžiant ginčus, kylančius dėl intelektinės nuosavybės⁵¹, kadangi procesas pasižymi konfidencialumu, greitumu, nepažeidžiama ginčo šalių reputacija.

Taigi, mediacija ypatingai naudinga tokiose srityse, kur pasitarnauja jos esminė paskirtis – atrasti ir sureguliuoti keliančius nesantaiką tarpasmeninius nesutarimus.⁵²

Reikia paminėti, kad mediacija gali būti naudinga ne tik kaip įrankis, įgalinantis spręsti kilusius ginčus, tačiau ji gali pasitarnauti ir ginčų prevencijai⁵³. Tarpininkavimas gali būti panaudotas kaip pagalbinė priemonė sutarčių sudarymo derybiniam procese, kad būtų nustatyti esminiai šalių ketinimai, taip pat siekiant efektyvaus bendravimo tarp šalių. Pavyzdžiui, atitolę verslo partneriai gali pasirinkti mediaciją, kad būtų parengta sutartis dėl verslo atidalinimo.

⁴⁹ *About The Managing Multiethnic Communities Project*. [Žiūrėta 2007-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://lgi.osi.hu/ethnic/about.html>>.

⁵⁰ Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

⁵¹ *Why Refer Intellectual Property Disputes to Mediation?* [Žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.wipo.int/amc/en/mediation/why-meditation.html>>.

⁵² *Mediation FAQ*. [Žiūrėta 2007-02-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.nolo.com/article.cfm/pg/1/objectId/AEED791E-B41C-4CE5-8271983F8C9FBEEA/catId/FCE46694-6BEB-4A80-89B9048DA9877F61/104/308/FAQ/>>.

⁵³ *Uses of Mediation*. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Mediation#uses_of_mediation>.

Nors ir koks tarpininkavimo procesas bebūtų, kaip ir bet kuris ginčų sprendimo būdas, jis nėra tinkamas absoliučiai visais atvejais. Pirmiausia, visos ginčo šalys turi sutikti taikyti mediaciją, kadangi ji yra savanoriška, ir jeigu nors viena iš šalių atsisako, ginčas negali būti medijuojamas. Antra, turi būti atsižvelgta į tai, kad po įvykusios mediacijos šalys neturėtų likti blogesnėje padėtyje, negu ta, kuri buvo iki mediacijos.

Kadangi tai būdas, tinkantis ne visais atvejais ir ne visiems ginčams, svarbu identifikuoti tas aplinkybes. Renkantis ginčo sprendimo būdą reikia įvertinti, ar įstatymai apskritai neriboja ginčo sprendimo būdų pasirinkimo⁵⁴. Vertinimui svarbios ir ginčo šalių charakteristikos, šalių buvusių, esamų ir būsimų santykių pobūdis, jų nuomonė dėl ginčo sprendimo būdo bei apskritai, ar jos nori derėtis.

Mediacija nebus geriausias pasirinkimas šiais atvejais:

1) Kai viena iš šalių nori nustatyti teisinį precedentą, kuris išaiškina ar nustato teisę. Teisinis precedentas negali būti nustatomas mediacijos procese, kadangi mediacijos susitarimas nenustato, kas yra teisus ir kas yra neteisus, mediacijos sprendimai įpareigoja šalis tik tiek, kiek tai liečia konkrečią mediaciją.⁵⁵

2) Kai yra didelė ginčo objekto vertė, kada asmuo tikisi, jog gali laimėti teisėtą „aukso puodą“ iš didelės kompanijos (arba nors ir mažos kompanijos, bet su didele banko sąskaita ar dideliu draudimu)⁵⁶. Mediacija yra tinkama siekti kompromiso ir laimėti dideles sumas daugiau tikimybių yra teismo procese.

3) Kai tarp šalių buvo panaudotas ekonominis, psichologinis, ar kitoks spaudimas. Jei viena iš šalių jausis įbauginta, bus sunku suprasti tikruosius šalių ketinimus. Taigi tais atvejais, kai tarp šalių yra giliai išsisknijusi priešprieša (nesutarimai), yra didelis šalių tarpusavio nepasitikėjimas, priešingos skirtingų šalių paskatos, taikyti mediaciją nebus geriausias sprendimas. Nors reikia pripažinti, kad dažnai yra galimybė atstatyti jėgų disbalansą patariant labiau pažeidžiamam asmeniui dalyvauti procese pasitelkiant patarėją, galbūt teisininką⁵⁷.

4) Kai sprendžiant ginčą yra specialiųjų (mokslo, medicinos, meno, technikos arba amato) žinių poreikis.⁵⁸

5) Kai yra daug šalių, nepakankamai laiko ar nepakankami ištekliai, pasirengimas.

⁵⁴ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

⁵⁵ *Mediation FAQ*. [Žiūrėta 2007-02-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.nolo.com/article.cfm/pg/1/objectId/AEED791E-B41C-4CE5-8271983F8C9FBEEA/catId/FCE46694-6BEB-4A80-89B9048DA9877F61/104/308/FAQ/>>.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

Kad mediacija galėtų sėkmingai veikti, reikalinga palanki juridinė terpė, tai yra, prielaidos mediacijai plėtotis, taip pat atitinkamas teisės ir psichologijos mokslų bei švietimo lygmuo, kas turi gebėjimą formuoti visuomenės pažiūras, teigiamą požiūrį į alternatyvius ginčų sprendimo būdus. Taip pat svarbu, kad būtų pakankamai specialistų, teikiančių kvalifikuotas mediacijos paslaugas. Tam reikalingas tinkamas reglamentavimas dėl mediatorių kompetencijos ir akreditavimo tvarkos. Šios sąlygos laikytinos bendrosiomis. Yra ir specialiosios⁵⁹: šalys turi bendrų dalykų (interesai, poreikiai, baimės, vertybės, principai, pasaulėžiūra), žinomos visos ginčo šalys, šalių valia ginčą spręsti taikiai, apsisprendimas dėl mediacijos procedūros.

Mediacija suveikia būtent tada, kai šalys nepajėgia išspręsti ginčo pačios. Pasitvirtina sena taisyklė, kad genialumas slypi parastume. Užsienio teisės specialistai yra išanalizavę viso to priežastis. Galima panagrinti vieno iš jų – Harvardo verslo mokyklos vyriausiojo lektoriaus Michael J. Roberts - straipsniuose išdėstytas mintis. Michael J. Roberts kalba apie mediaciją kaip teigiamybę dėl to, kad mediaciją galima laikyti savotiškomis derybomis, tačiau skirtumas tas, kad ginčo sprendimas vyksta ne tik tarp šalių, bet dalyvaujant trečiam neutraliam asmeniui – tarpininkui. Paprastai vykstančios derybos tarp šalių arba jų advokatų nėra tokios sėkmingos dėl to, kad advokatai dažnai baiminasi, jog pasiūlydami šalims bet kokią pagrįstą ginčo sprendimą gali būti suprasti kaip nepajėgūs spręsti problemą. Tuo tarpu mediacija suteikia saugią aplinką deryboms, kadangi mediatorius gali kontroliuoti ir nukreipti bendravimą reikiama linkme⁶⁰. Tokiu būdu neišsiplėčiama į nenaudingas diskusijas, o daromos nuolaidos ir pasiūlymai yra aptariami tik tada, jei jie veda link susitarimo.

Michael J. Roberts svarsto, kad galbūt derybiniai susitikimai šalims tampa nesėkmingi paprasčiausiai dėl derybų įgūdžių trūkumo. Advokatai yra suinteresuoti tokia padėtimi daugiau, nei spręsti ginčą iš esmės. Viso to rezultate, jie dažnai naudoja sudėtingą derybų taktiką, kuri pabrėžia pozicijų skirtumus o ne skatina ieškoti bendrų pagrindų, vedančių link sutarimo. Kadangi mediatoriaus darbas yra palaikyti šalis sutelkusias dėmesį į produktyvių priemonių susitarimui ieškojimą, sudėtinga derybų taktika dažnai yra eliminuojama.⁶¹ Mediacija teikia galimybes šalims susitikti prie derybų stalo ir išreikšti ne tik iškilusią problemą, bet ir jos keliamas pasekmes, patirtus išgyvenimus, emocijas ir siekiamus tikslus. Mediacijos sesijos metu, kiekviena šalis turi galimybę atvirai išdėstyti savo poziciją oponentams akcentuojant svarbiausius klausimus, palankesnėje šviesoje

⁵⁹ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

⁶⁰ ROBERTS, Michael J. *Why mediation works?* August, 2000. [Žiūrėta 2007-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com//articles/roberts.cfm>>.

⁶¹ *Ibid.*

pateikiant faktus. Viso to rezultate, mediacijos sesija priveda šalis prie realistiško požiūrio į oponento poziciją (ne per teisininkų prizmę), leidžia įsigilinti į priešingos šalies padėtį ir tai dažnai padeda priimti tokius pasiūlymus dėl susitarimo, kurie kitais atvejais būtų paprasčiausiai atmesti.⁶²

Dar daugiau, Michael J. Roberts nurodo, jog pats mediacijos procesas atneša daug naudos ginčo išsprendimui. Mediacija leidžia kiekvienai pusei pateikti savo siūlymus per tarpininką. T. y. mediatorius pokalbiuose su kiekviena šalimi atskirai aptaria galimus variantus ir tik tada, žinodamas kiekvienos pusės valią, gali nustatyti, kurie pasiūlymai verti dėmesio. Taigi, netinkami pasiūlymai nepasiekia kitos šalies, kas leidžia rasti kompromisą tiesiogiai nesiderant ir nesijaučiant kuriai nors pusei „pasidavusiai“.⁶³ Taip pat svarbi mediatoriaus funkcija yra ta, kad šalys yra supažindinamos su ta realia situacija, kuri būtų ginčą sprendžiant arbitraže ar teisme. Kai tampa aišku, ką ginčo dalyviai realiai gali pasiekti, jų pozicijos dėl susitarimo tampa daug pagrįstesnės ir lankstesnės. Taip pat Michael J. Roberts nurodo esminę tą mediacijos savybę, kad šalys pačios gali pasirinkti sprendimą, jis nėra primetamas iš pašalies. Taigi, kuo daugiau galimų variantų surandama, tuo didesnė sėkmės galimybė.

⁶² ROBERTS, Michael J. *Why mediation works?* August, 2000. [Žiūrėta 2007-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com/articles/roberts.cfm>>.

⁶³ *Ibid.*

II DALIS

MEDIACIJOS PRINCIPAI, ETIKA IR TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

Kaip jau ne kartą minėta, mediacija Lietuvoje pradėta taikyti visai neseniai. Iki jos, vienintelė reali alternatyva bylinėjimuisi, buvo arbitražas. Bet jis taip pat nėra plačiai paplitęs. Daugeliu atveju arbitražas naudojamas stambiame versle ir dažniausiai užsienio partnerių pageidavimu. Kitais atvejais pirmumas teikiamas bylinėjimuisi teismuose.⁶⁴ Mediacijos koncepcija yra pakankamai nauja, todėl nėra gerai žinoma net teisininkams, ką jau kalbėti apie plačiąją visuomenę, kuri įpratusi visus rimtesnius ginčus spręsti teismo pagalba, nors tikimybė, kad sprendimas bus priimtas ne tavo naudai yra pakankamai didelė. Teisė mediacijos srityje kol kas tyli, nors valstybės teisinis reguliavimas galėtų užtikrinti šio proceso, kuris iš tiesų veikia praktikoje, taikymo priežiūrą.

Nepaisant to, kad kol kas nėra konkretaus mediacijos įstatymo, galima surasti keletą nuostatų Lietuvos teisės aktuose. Daugeliu atveju mediacija kaip ginčų sprendimo metodas yra sutinkamas tarptautiniuose susitarimuose, kurių dalyvė yra ir Lietuva. Tačiau keletas nuostatų randama ir nacionaliniuose teisės aktuose. Pavyzdžiui, Komercinio arbitražo įstatyme⁶⁵, advokatų etikos kodekse⁶⁶ ir kt.

Šios dalies pirmame skyriuje bus aptarti mediacijos principai ir konkretūs teisės aktai, turintys įtakos mediacijos reglamentavimui Lietuvoje.

1 skyrius

Mediacijos principai

Mediacijai būdingi principai išplaukia iš bendrų civilinio proceso tikslų, tarptautinių teisės aktų ir praktikos.

Pirmiausia reikėtų išskirti savanoriškumą. Mediacijai ginčas perduodamas šalių rašytiniu prašymu arba sutikimu. Tai reiškia, kad mediacija gali būti taikoma tik visoms ginčo šalims sutikus: mediatoriai iš esmės tarpininkauja žmonėms, kurie sutinka naudotis tokia galimybe. Šis principas apima ir tą aspektą, kad bet kuri iš šalių turi teisę bet kada savo sutikimą dalyvauti mediacijoje atšaukti. Nei vienai iš jų negali būti daromas spaudimas, skatinantis mediacijos pasirinkimą.

⁶⁴ STREETER, Patricia A. *Arbitration in Lithuanian Commercial Agreements: Establishment and development*. Teisės apžvalga, 2000, Nr. 4, p. 25.

⁶⁵ Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

⁶⁶ Valstybės žinios, 2005, Nr. 130-4681.

Antra, tam, kad užtikrinti tarpininkavimo proceso kokybę, labai svarbūs principai yra mediatoriaus profesionalumas ir nepriklausomumas.

Trečia, proceso efektyvumas, operatyvumas ir lankstumas lemia mediacijos pranašumą prieš ilgą ir formalizuotą teismo procesą.

Ketvirta, kad šalys pradėtų labiau pasitikėti procesu ir viena kita, turi būti įgyvendinti sąžiningumo, šalių lygiateisiškumo ir kooperavimosi principai. Tai skatina proceso tinkamą eigą ir šalių tikėjimą būsimo rezultatu. Itin svarbu, kad mediacijos dalyviai bendradarbiautų - tik jų noras ir bendros pastangos pasiekti abi puses tenkinantį susitarimą gali atvesti į sėkmę.

Ir greičiausiai svarbiausias principas, lemiantis mediacijos pasirinkimą sprendžiant ginčus, kai šalys nepageidauja visuomenei atskleisti tam tikrų žinių - proceso konfidencialumas. Mediacija kaip tokia iš esmės ir apibrėžiama teigiamai dėl jos konfidencialumo ir sąžiningumo, o kad ji būtų efektyvi, teisinga, kad būtų užtikrinti visi mediacijos pagrindiniai principai, įgyvendinti tikslai, ji turi būti vedama kvalifikuoto mediatoriaus.

Šiuos svarbiausius mediacijos principus autorius paanalizuos šiek tiek plačiau.

1.1. Mediatoriaus nepriklausomumas, neutralumas, nešališkumas

Pati mediacijos sąvoka apibrėžia, kad šalims ginčą sureguliuoti padeda trečiasis nešališkas asmuo. Apie mediatoriaus neutralumą, nešališkumą ir nepriklausomumą pasisako ir Europos mediatorių etikos kodeksas⁶⁷. Šio kodekso 2.1. straipsnis kalba apie informacijos atskleidimo pareigą, kas reiškia, jog mediatorius viso proceso metu yra įpareigotas ginčo šalims atskleisti visas aplinkybes, susijusias su bet kokiais asmeniniais ar verslo santykiais su kiekviena iš šalių, bet kokių tiesioginių ar netiesioginių finansinių ar kitokių interesų turėjimą, kas galėtų lemti vienokią ar kitokią mediacijos baigtį, arba apie tokias aplinkybes, jog mediatorius ar mediacijos paslaugas teikiančios organizacijos kitas narys anksčiau vienai iš šalių teikė kokias nors paslaugas. Visos šios aplinkybės kelia grėsmę mediacijos procesui, kadangi gali sukelti interesų konfliktą. Analogiškas modelis numatytas ir Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo Tarpininkavimo-sutaikymo reglamento preliminariniame projekte.⁶⁸

⁶⁷ 2004-07-02 European Commission *European Code of conduct for mediators*. [Žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.pdf>.

⁶⁸ Lietuvos arbitražo asociacijos *Tarpininkavimo - sutaikinimo procedūros reglamento preliminarinis projektas*. [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.lt/?page=415>>.

Taigi, tarpininku negalėtų būti asmuo, kurio veikla gali sukelti abejones dėl galimo jo nepriklausomumo ar interesų nesuderinamumo, kai apie tai nežino ginčo šalys. Tais atvejais, kai šalys sutinka su tokiais aplinkybėmis, kurios gali sukelti interesų konfliktą, o mediatorius yra tikras, kad galės prarasti procesą nešališkai, mediacija gali būti tęsiama toliau.⁶⁹ Atlikdamas tarpininkavimo – sutaikinimo funkcijas, tarpininkas turi būti visiškai nešališkas ir nepriklausomas nuo bet kokios pašalinių asmenų ir institucijų įtakos⁷⁰, šalių atžvilgiu turi veikti nešališkai ir būti įsipareigojęs vienodai tarnauti visoms šalims atsižvelgdamas į mediacijos proceso eigą.

1.2. Mediatoriaus profesionalumas, etikos nuostatų laikymasis

Mediatoriaus profesionalumas apima tokias savybes, kaip kompetencija, sąžiningumas, garbingumas ir atsakomybė. Kaip jau ne kartą minėta anksčiau, mediatoriai vadovaujasi Europos mediatorių elgesio kodeksu⁷¹. Sutaikinimo eigoje tarpininkas turi vadovautis savo patirtimi, teisingumu ir kitomis dorovinėmis vertybėmis, įstatymais, kitais teisės aktais⁷². Visa tai reiškia, kad mediatorius turi nuolat rūpintis savo kompetencija ir profesiniais įgūdžiais, juos tobulinti. Jo, kaip profesionalo elgesys turi atitikti ir bendrąsias kultūringo (etiško) elgesio normas ir užtikrinti mediacijos principų įgyvendinimą. Bendrosios etiško elgesio normos apima taktiškumą, nešališkumą, sąžiningumą ir rūpestingumą, pagarbų elgesį kitų asmenų atžvilgiu, garbingų priemonių naudojimą ir panašiai.

Mediatoriui yra neleistina naudoti jėgą ar grasinimus, menkinti, įžeidinėti šalis, taip pat naudoti apgaulę ir klaidinimą, šalių ar vienos iš jų ignoravimą, taip pat „skaldyk ir valdyk“ techniką bei kitokį pažeidžiantį procedūrinius susitarimus elgesį.⁷³

Mediatoriaus kaip proceso vedėjo profesionalumas užtikrina pačią procedūros kokybę. Tik tokiu būdu yra įmanoma pasiekti tarpininkavimo tikslų. Dėl šių priežasčių ypatingai svarbus yra teisinis reglamentavimas, kuris turėtų numatyti aspektus, liečiančius tarpininko kompetenciją. Labai pažangus šioje srityje, deja dar nepatvirtintas yra Lietuvos

⁶⁹ 2004-07-02 European Commission *European Code of conduct for mediators*. [Žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.pdf>.

⁷⁰ Lietuvos arbitražo asociacijos *Tarpininkavimo - sutaikinimo procedūros reglamento preliminarinis projektas*. [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.lt/?page=415>>.

⁷¹ *Ibid.*

⁷² *Ibid.*

⁷³ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

arbitražo asociacijos Tarpininkavimo – sutaikymo reglamentas⁷⁴, kurio 7 straipsnyje yra reglamentuojamas mediatoriaus elgesys. Čia kalbama, kad tarpininkas savo patarimus ir siūlymus turi grįsti „įstatymais, kitais teisės aktais, šalių sutartiniais įsipareigojimais, dalykinio bendradarbiavimo patirtimi, kitokiais teisingumą ir teisėtumą laiduojančiais šaltiniais“. Taip pat, jei iškyla būtinybė, tarpininkas turi ginčo šalims nurodyti reikiamą informaciją, norminius aktus, išaiškinti juose nustatytus reikalavimus.

Mediacijos procese gali atsitikti ir taip, kad ginčo dalyviai gali mėginti elgtis nesąžiningai. Tokiu atveju tarpininkas turi pareigą nutraukti tokius veiksmus. Dar viena svarbi reglamento projekte išdėstyta nuostata yra ta, kad posėdžius mediatorius turi stengtis vesti taip, „kad juose vyrautų atvirumo, nuoširdumo ir geranoriškumo dvasia“⁷⁵. Tai taip pat skatina siekti proceso bendrų tikslų.

Tarpininko vaidmuo procese iš esmės yra tas, kad jis turi suderinti dalyvių interesus, kad būtų pasiektas bendras susitarimas. Tokiu atveju, jis gali teikti tik nešališkus patarimus, nukreipti diskusijas reikiama linkme, sudaryti palankų klimatą. „Bet koks tarpininko siekis primesti šalims nepriimtina savo nuomonę - nesuderinamas su šios procedūros esme ir paskirtimi, o bet koks jo valingas sprendimas, priimtas be ginčo šalių sutikimo - neturi teisinės galios.“⁷⁶

1.3. Kooperavimosi principas

Šalių kooperavimosi principas kyla iš civilinio proceso nuostatų ir iš esmės reiškia bendradarbiavimą, kad abi šalys, vienodai įdėdamos pastangų, pasiektų norimo rezultato. Šalys turi sąžiningai naudotis savo teisėmis, jomis nepiktnaudžiauti, bendrai veikti, rūpintis greitu klausimo išsprendimu⁷⁷. Mediatorius, nors ir kaip profesionaliai atlikęs savo pareigas, negali užtikrinti teigiamo rezultato, jei nebus pačių šalių pastangų. Taip pat reikia nepamiršti, kad mediatorius negali primesti šalims savo nuomonės, tai yra, negali priimti sprendimo už pačius dalyvius. Ginčo šalys privalo pačios aktyviai veikti, kad būtų surastas tinkamiausias nesutarimo pašalinimo būdas, tokiu būdu padedant tarpininkui

⁷⁴ Lietuvos arbitražo asociacijos *Tarpininkavimo - sutaikinimo procedūros reglamento preliminarinis projektas*. [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.lt/?page=415>>.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ VALANČIUS, Virgilijus, NEKROŠIUS, Vytautas, MIKELĖNAS, Valentinas, LAUŽIKAS, Egidijus, DRIUKAS Artūras. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras*: I dalis. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2004, p. 70.

atlikti savo funkcijas. Į šią pareigą įeina ir savalaikis reikiamos informacijos pateikimas bei dalyvavimas susitikimuose.⁷⁸

Doktrinoje bendradarbiavimas apibrėžiamas kaip būdas pasiekti susitarimą, reiškiantį abiejų pusių laimėjimą (*win/win agreement*). Vadovaujantis šiuo principu priimtas susitarimas bus tenkinantis abi šalis. Dale Eilerman, straipsnyje „*Win/Win Solutions*“⁷⁹ išanalizavęs mediacijos proceso ypatybes, išskyrė tam tikras technikas, kurios skatina šalis sėkmingai bendradarbiauti. Keletą jų verta paminėti. Tai:

- Tikslų, kurių galima pasiekti naudojantis šalių kooperacijos principu, išaiškinimas;
- Adekvataus laiko periodo ir aplinkos susitikimams užtikrinimas;
- Situacijos kaip bendros problemos pateikimas;
- Kritikos ir kaltinimų vengimas;
- Noro ir ryžto būti lankstiems ir atviriems ieškant geriausio sprendimo skatinimas;
- Kolektyvus naujų idėjų svarstymas ir nuomonių aptarimas;
- Kitų šalių argumentų išklausa;
- Abiejų šalių analogiškų minčių ir idėjų identifikavimas.

Šios technikos pastebimai skatina priešingų ginčo šalių kooperavimąsi ir tai sąlygoja greitesnį sprendimo priėmimą. Šalių kooperavimasis yra idealus metodas sprendžiant nesutarimus ir problemas, svarbias abiem ginčo šalims. Bendradarbiavimo procesas greitai duoda teigiamų rezultatų, suteikia reikiamos informacijos, skatina pagarbą, supratimą. Nauda yra ir tame, kad esant bendram šalių pasitenkinimui procesu, sprendimai tampa lengviau pripažįstami ir vykdomi gera valia.

1.4. Sąžiningumo principas

Sąžiningumas yra esminis žingsnis tiesos link. Todėl sąžiningumo principas laikomas fundamentaliu principu, apimančiu tiek patį mediacijos procesą, tiek ir sudaromą tarp šalių susitarimą.

Kaip jau minėta, mediacija vyksta tokioje atmosferoje, kur užtikrinamas saugumas, sąžiningumas, teisingumas. Tačiau visada yra grėsmė, kad procesas nebus toks sąžiningas, kokio tikimasi.

⁷⁸ Lietuvos arbitražo asociacijos *Tarpininkavimo - sutaikinimo procedūros reglamento preliminarinis projektas*. [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.lt/?page=415>>.

⁷⁹ EILERMAN, Dale. *Win/Win Solutions – The Role of Collaboration in Resolving Problems*. [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://mediate.com/articles/eilermanD8.cfm>>.

Šalims mediatorius turi padėti pasiekti susitarimą, kurie jį laikytų teisingu ir sąžiningu joms pačioms ir tretiesiems asmenims, taip pat atitinkanti teisės normoms⁸⁰.

Derybos gali būti laikomos pasiekusiomis tikslą ir veiksmingos tik tokiu atveju, kai ginčo šalys elgiasi sąžiningai. Esminė ypatybė ta, kad sąžiningumas yra toks asmenų bruožas, kuris lemia atitinkamą elgesį, ir jis negali būti išreikalautas įstatymu. Sąžiningumas gali būti pasiektas tik savanoriškomis nuolatinėmis pastangomis užtikrinant šalių lygiateisiškumą, skatinant geranoriškumą ir pagarbą teisėtiems savitarpio interesams.

Sąžiningumo principas mediacijoje reiškia, kad šalys procese turi elgtis sąžiningai, turi gerbti viena kitą, laikytis geros valios (*bona fides*) reikalavimų. Šalys turi derėtis sąžiningai ir stengtis pasiekti susitarimą. Sąžiningos derybos dar gali būti apibūdinamos kaip konstruktyvios derybos, kada atsiranda tarp ginčo šalių ryšys, grįstas pasitikėjimu.

Sąžiningumo principas dar reiškia ir tai, kad su šalimis turi būti elgiama sąžiningai ir iš mediatoriaus pusės, tai yra siekis, kad visas procesas vyktų sąžiningai, kas reiškia kiekvieno etapo sąžiningumą. Europos mediatorių etikos kodekso⁸¹ 3.2. taip pat nurodo, kad sąžiningumas pasireiškia mediatoriaus pareiga užtikrinti, kad šalys turėtų pakankamas galimybes būti įtrauktos į procesą. Taip pat jei būtų pastebėta, kad būsimas susitarimas tikėtinais nebus įgyvendinamas arba bus neteisėtas, taip pat jei yra labai maža tikimybė, kad tęsiant mediaciją bus pasiektas taikus susitarimas, procesas gali būti nutrauktas.

1.5. Konfidencialumo garantijos

Vienas iš mediacijos skiriamųjų ženklų yra tai, kad procesas yra griežtai konfidencialus. Konfidencialumas yra greičiausiai veiksmingiausias ir patraukliausias mediacijos bruožas. Privatumo aspektas dažnai priešinamas teismo procesui, kuris yra atviras visuomenei, ir kurio posėdžiai yra protokoluojami. Privatumas yra didelis paskatinimas žmonėms rinktis mediaciją, o ne teismą ar arbitražą. Tačiau galima pastebėti, kad nors mediacija ir apibrėžiama kaip ypatingai privatus ir konfidencialus procesas, įgyvendinti tai yra gana problematiška, nes nėra nustatyta, kaip turėtų būti šis principas užtikrinamas. Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose yra priimta konfidencialumo apsaugos

⁸⁰ BUCKLEY, Melina. *Human Rights Dispute Resolution Options for the 21st Century: A Policy Framework*. [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.justice.gc.ca/chra/en/hrdro1.html>>.

⁸¹ 2004-07-02 European Commission *European Code of conduct for mediators*. [Žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.pdf>.

bendra forma⁸². Čia naudojama keletas metodų, kad būtų apsaugota mediacijos metu atskleista informacija. Tai yra sutartis, įrodinėjimo taisyklės, bendroji teisė ir mediacijos teisė. Lietuvoje konfidencialumo ribos galėtų būti nustatomos pagal įstatymus, sutartį, įrodymų teikimo taisyklės. Gaila, bet kol kas Lietuvoje informacija saugoma tik sutarties lygiu.

Konfidencialumo garantijos yra išdėstytos UNCITRAL pavyzdiniame įstatyme⁸³ ir Europos parlamento ir Tarybos direktyvoje dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų⁸⁴. Yra numatyta, kad negalima laikyti įrodymais kitos šalies tiesiogiai (ne per teismą) pateikto pasiūlymo perduoti ginčą spręsti mediacijai, taip pat ir aplinkybės, kad kita šalis buvo linkusi priimti pasiūlymą dalyvauti mediacijos procedūroje. Nebus laikoma įrodymu mediacijos metu kitos šalies išreikšta nuomonė ir pasiūlymai dėl galimo ginčo sureguliuavimo, pareiškimai ir pripažinimai, kurie buvo išreikšti mediacijos metu bei pačio mediatoriaus pasiūlymai dėl ginčo sureguliuavimo. Taip pat ir tai, kad kuri nors šalis parodė polinkį priimti mediatoriaus arba kitos šalies pasiūlymą dėl ginčo sureguliuavimo bei nebus laikomi įrodymais dokumentai, kurie buvo paruošti vien mediacijos tikslais. Tuo tarpu įrodymai, šalies gauti ne mediacijos metu, kurie kitu atveju būtų leistinai įrodymais teisme, yra leistini įrodymai, nepaisant to, kad jie buvo panaudoti mediacijos metu⁸⁵.

Mediacija gali būti laikoma konfidencialia tokia apimtimi, kiek šalys pageidauja. T. y. kai kuriomis aplinkybėmis šalys gali susitarti, kad mediacija bus neprivati ir nekonfidenciali iš dalies ar visiškai. Dažnai asmenys didelę dalį informacijos apskritai nelaiko konfidencialia.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima spręsti, kad konfidencialumas yra centrinis dalykas mediacijoje. Tai būtinybė, kad šalys galėtų pasitikėti procesu. Konfidencialumas mediacijoje yra vienas pagrindinių sudėtinių veiksnių, leidžiančių šalims vesti diskusijas derantis dėl ginčo išsprendimo. Lietuvos arbitražo asociacijos Tarpininkavimo – sutaikymo reglamento preliminariniame projekte⁸⁶ nurodoma, kad tarpininkas ir ginčo

⁸² TARAŠKEVIČIUS, R. *Could mediation as one of most important ADR forms exist under today's Law in Lithuania?* International Journal of Baltic Law, Vol. 1, 2002. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=413F297C-12D6-11D9-AD1B-00D009D9A146>.

⁸³ 2002-11-19 Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos payydzinis įstatymas Nr. 57/18. *UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation*. [Žiūrėta 2007-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>>.

⁸⁴ [Žiūrėta 2007-02-16]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2004/com2004_0718lt01.doc>.

⁸⁵ *Teisminės mediacijos pristatymas*. [Žiūrėta 2007-05-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/teismai/mediacija/mediacija.pps>>.

⁸⁶ Lietuvos arbitražo asociacijos *Tarpininkavimo - sutaikinimo procedūros reglamento preliminarinis projektas*. [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.lt/?page=415>>.

šalys privalo išsaugoti komercinę paslaptį, kuri tampa joms žinoma dėl jų dalyvavimo procedūroje.

Daugiausia konfidencialumą kaip pagrindinę priežastį taikyti mediaciją vietoj įprasto bylinėjimosi, mato organizacijos, ypač kai ginčas kyla jų veiklos slaptose sferose. Tą patį galima pasakyti ir apie asmenis, kurie stengiasi išvengti tam tikrų dalykų paviešinimo, kas gali pasiekti verslo konkurentus, pažįstamus ar draugus. Įgyvendinant privatumą mediacijoje imamas šių priemonių:

- Susitikimai vyksta už uždarytų durų.
- Pašaliniai gali stebėti procedūrą tik abiejų šalių sutikimu.
- Nėra daromi įrašai, stenogramos, nerašomas protokolas ir kt.

Taigi nėra abejonių, kad konfidencialumas ir yra svarbiausia priežastis, lemianti mediacijos proceso sėkmę ir vientisumą.

Pažymėtina, kad konfidencialumo reikalavimai taikytini ir sutaikinimo susitarimo turiniui⁸⁷. Jeigu teisme arba arbitraže bus vėliau nagrinėjamas ginčas, tarpininkas negalės dalyvauti kaip arbitras, liudytojas, kurios nors iš šalių atstovas ar advokatas. Taigi mediatoriai turi lygią pareigą su šalimis saugoti konfidencialios informacijos paslaptį ir neatskleisti jos vėliau bylą nagrinėjančiam teismui ar kitoms ginčų sprendimo procedūroms, išskyrus, kai tai reikalinga:

- 1) pasiekto sprendimo įvykdymo tikslams;
- 2) kai yra abiejų šalių sutikimas;
- 3) išimtiniais atvejais jeigu to reikalauja viešasis interesas (pavyzdžiui, kai reikia užtikrinti nepilnamečio vaiko interesus arba užkirsti kelią žalai fizinio asmens sveikatai ar gyvybei atsirasti).⁸⁸

Europos mediatorių etikos kodeksas⁸⁹ taip pat nurodo, kad mediatorius turi išlaikyti paslapyje visą informaciją, susijusią su procesu, įskaitant net tai, kad mediacija turi įvykti arba įvyko, išskyrus atvejus, išdėstytus aukščiau. Bet kokia vienos šalies konfidencialiai mediatoriams atskleista informacija negali būti atskleista kitoms šalims nesant leidimo, išskyrus teisės aktų numatytas išimtis⁹⁰.

⁸⁷ Lietuvos arbitražo asociacijos *Tarpininkavimo - sutaikinimo procedūros reglamento preliminarinis projektas*. [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.lt/?page=415>>.

⁸⁸ *Teisminės mediacijos pristatymas*. [Žiūrėta 2007-05-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/teismai/mediacija/mediacija.pps>>.

⁸⁹ 2004-07-02 European Commission *European Code of conduct for mediators*. [Žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.pdf>.

⁹⁰ *Ibid.*

Reikia pažymėti, kad ir čia įstatymai turi labai svarbią reikšmę. Turi būti pakankama teisinė bazė kas liečia konfidencialumo garantijas, kad mediacija tinkamai veiktų ir keltų visuomenei didesnę pasitikėjimą.

2 skyrius

Mediacijos ir su ja glaudžiai susijusių klausimų teisinis reglamentavimas

Kaip jau minėta, mediacijos procedūros detalios nereguliuojamos teisės normomis. Nei Lietuvos teisė, nei tarptautinė ir Europos Sąjungos teisė nenumato konkrečių taisyklių apibūdinti šiam procesui. Iš Europos Sąjungos teisinės reguliacijos galima matyti, kad nėra konkrečiai nustatomos taisyklės, o tik minimalūs kriterijai, visa kita paliekant spręsti pačioms valstybėms narėms.

Europos Sąjungos rekomendacijose yra plačiai akcentuojamas palankių sąlygų vystytis mediacijai sudarymas ir pagrindinių mediacijos principų užtikrinimas nustatant išorinius mediacijos kokybės kontrolės mechanizmus⁹¹. Taip pat valstybės narės skatinamos sudaryti galimybes mediacijos paslaugų teikėjų savireguliacijai per elgesio kodeksus, profesinės praktikos standartus, taisykles ir kitus vidinius dokumentus. Dar vienas svarbus momentas, kad siekiant įgyvendinti tinkamą tarpininkavimo taikymą nustatomas taikaus susitarimo pripažinimas ir sudaromos sąlygos jį vykdyti priverstinai, nustatomos konfidencialumo principo ribos ir jo laikymosi garantijos, įvardijami pagrindiniai mediacijos principai⁹². Pavyzdžiu tokio reguliavimo gali būti Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų, kuri nustato bendrus tarpininkavimo kokybės reikalavimus, pateikia pavyzdinių neleistinų įrodymų sąrašą, nustato senaties terminų sustabdymą pradėjus mediaciją⁹³.

Galima pasvarstyti, ar taip atsitiko dėl nepakankamo dėmesio šiam procesui, ar taip yra dėl to, kad mediaciją apskritai nėra tikslinga „išprausti į įstatymo rėmus“. Galbūt konkrečių teisės aktų priėmimas šiuo klausimu ir būtų pragmatiškiausias sprendimas, nes atskirame įstatyme aiškiai būtų apibrėžtas mediacijos institutas, jo tikslai, principai, uždaviniai, etapai, reikalavimai mediatoriui ir kita. Tokiu būdu būtų sukurtas tam tikras teisinis apibrėžtumas. Tačiau nereiktų pamiršti, kad vienas esminių mediacijos procedūros principų yra jos lankstumas, kuris reiškia, jog ginčo dalyviai gali nusistatyti

⁹¹ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

⁹² *Ibid.*

⁹³ 2004-10-22 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/0251 (COD) dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų. [Žiūrėta 2007-02-16]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2004/com2004_07181t01.doc>.

taisyklės, kaip vyks mediacijos procesas savo susitarimu. Tokiu atveju, konkrečiai reglamentuojant procedūrą teisės aktu iškiltų klausimas: ar nebūtų pažeistas šis principas? Šiame skyriuje autorius pamėgins atsakyti į šiuos klausimus.

2.1. Tarptautiniai teisės aktai

Iš esmės, galima sakyti, kad Lietuvos tarptautinė mediacijos patirtis yra kur kas didesnė nei nacionalinė. Lietuva yra dalyvaujanti šalis ne vienoje tarptautinėje sutartyje, reguliuojančioje alternatyvius ginčų sprendimo metodus. Tuo tarpu pagal Civilinio kodekso nuostatas, pasirašytos ir ratifikuotos tarptautinės sutartys turi įstatymo galią ir jeigu yra prieštaravimai tarp tarptautinės ir nacionalinės teisės, viršesnė yra tarptautinė sutartis.⁹⁴ Reikia pastebėti, kad tarptautiniai aktai vis dėlto dažniau kalba apie „tarpininkavimą“, nei apie „mediaciją“. Šios sąvokos yra panašios, ir iš esmės reiškia tą patį procesą, tačiau pagrindinis skirtumas tarp jų yra tas, kad taikintojas įvertina susidariusį ginčą ir teikia šalims neįpareigojančias rekomendacijas. Tuo tarpu mediatorius skatina šalis elgtis konstruktyviai ieškant visoms pusėms palankiausio sprendimo.

Komerciniams santykiams tarpininkavimo srityje yra plačiausiai taikomos Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos (UNCITRAL) tarpininkavimo ir taikinimo procedūrų taisyklės, kuriomis vadovaujamosi sprendžiant komercinius ginčus. Žinomiausias yra Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos Sutaikinimo reglamentas, kurį Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja patvirtino 1980 metais.⁹⁵ UNCITRAL yra pagrindinė Jungtinių Tautų teisės institucija, dirbanti tarptautinės prekybos teisės srityje. Generalinė Asamblėja skyrė UNCITRAL užduotį prisidėti prie pažangaus tarptautinės prekybos teisės normų derinimo ir unifikavimo, ypač rengiant naujas tarptautines konvencijas, pavyzdinius ir suvienodintus teisės aktus.

UNCITRAL sutaikinimo reglamentas taikytinas ginčų sureguliuavimui, kurie kyla iš sutartinių, su jais susijusių arba kitokių teisinių santykių tais atvejais, kai šalys, siekdamos draugiško jų sureguliuavimo, susitaria naudotis Sutaikinimo reglamentu. Šalys turi galimybę bet kada susitarti netaikyti arba pakeisti bet kurią reglamento taisyklę.⁹⁶ Šis reglamentas apibrėžia taikiamosios procedūros pradžią ir pabaigą, galimą taikintojų skaičių, jų skyrimą (pasirinkimą), pareiškimų taikintojui pateikimą, taip pat išdėsto, koks turėtų būti taikintojo vaidmuo, nurodo esminius procedūros principus, tokius kaip

⁹⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000 m. Nr. 74-2262), 1.13 straipsnis.

⁹⁵ ŠATAS, J. *Arbitražas tarptautinėje komercijoje*. Kaunas: Technologija, 1998, p. 127-132.

⁹⁶ 1980 m. *UNCITRAL Sutaikinimo reglamentas*. [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.lt/?page=416>>.

informacijos atskleidimas, šalių bendradarbiavimas, konfidencialumo principas ir kitus. Reglamente kalbama apie sutaikinimo susitarimo sudarymą, įrodymų leistinumą, dalyvavimą vėliau vykstančiuose arbitražo ir teismo procesuose, išlaidų padengimą ir kitus klausimus. UNCITRAL sutaikinimo reglamento nuostatos atsispindi daugelyje Europos Sąjungos teisės aktų ir rekomendacijų.

Prie tarptautinių teisės šaltinių priskiriamas ir Pavyzdinis tarptautinio komercinio sutaikymo įstatymas⁹⁷. Šis dokumentas priimtas tikslu reguliuoti tarpininkavimą tarp šalių, kurių verslo vieta yra skirtingose valstybėse arba ginčo dalykas ar prievolė yra labiau susiję su kita valstybe nei ginčo šalių verslo vieta. Šis pavyzdinis įstatymas taip pat kalba apie tarpininkavimo pradžią ir pabaigą, mediatorių pasirinkimą, jų skaičių, proceso taisyklių nustatymą šalių bendru sutarimu, bendradarbiavimą tarp šalių ir tarpininko, pagrindinius principus, tokius kaip informacijos atskleidimą ir konfidencialumą bei kitus dalykus.

2.2. Europos Sąjungos teisės aktai

Lietuvos įstojimą į Europos Sąjungą galima vertinti kaip didžiausią Lietuvos indėlį užsienio politikoje, atvėrusį dideles galimybes ir įpareigojusį laikytis daugelio Europos Sąjungos teisės aktų.

Europos Sąjunga turi didesnės patirties alternatyvių ginčų reguliavimo srityje nei Lietuva.

Patys svarbiausi dokumentai, tarpininkavimo (mediacijos) klausimams reglamentuoti yra 1998-2002 metais priimtose 4 Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijos dėl sutaikymo procedūrų šeimos⁹⁸, baudžiamosiose⁹⁹ ir civilinėse bylose¹⁰⁰ bei alternatyvių būdų spręsti administracinius ginčus¹⁰¹. Čia numatyti minimalūs standartai, kurių turi

⁹⁷ 2002-11-19 Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos pavyzdinis įstatymas Nr. 57/18. *UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation*. [Žiūrėta 2007-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>>.

⁹⁸ 1998-01-21 Council of Europe Committee of Ministers Recommendation Rec (98)1 *to member States on mediation in family matters*. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=99&lid=4841&less=false>>.

⁹⁹ 1999-09-15 Council of Europe Committee of Ministers Recommendation Rec (99)19 *to member States on mediation in penal matters*. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=105&lid=5247&less=false>>.

¹⁰⁰ 2002-09-18 Council of Europe Committee of Ministers Recommendation Rec (2002)10 *to member States on mediation in civil matters*. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <http://www.camera-arbitrale.com/upload/file/1237/618785/FILENAME/Raccomandazione_Consiglio18_9_2002.pdf>.

¹⁰¹ 2001-09-05 Council of Europe Committee of Ministers Recommendation Rec(2001)9 *to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties*. [Žiūrėta 2007-02-16]. Prieiga per internetą: <[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(2001\)9&Sector=secCM&Language=lanEnglish](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(2001)9&Sector=secCM&Language=lanEnglish)>.

laikytis valstybės narės.

Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija dėl sutaikymo civilinėse bylose kalba apie tai, kad mediacija gali sumažinti teismams tenkantį ginčų srautą. Tačiau visgi nurodoma, kad tai negali būti pakaitalas efektyviai, teisingai, nešališkai, ir lengvai prieinamai teisminei sistemai. Rekomendacija skelbia, kad valstybių narių vyriausybės turėtų palengvinti mediacijos civilinėse bylose prieinamumą (rekomendacijos A. straipsnio i. punktas). Rekomendacija apibrėžia mediacijos sąvoką, organizavimą, procesą, pagrindinius principus (konfidencialumo, lygiateisiškumo, nešališkumo ir kitus), mediatorių kvalifikaciją, procese pasiektą susitarimą ir kitus dalykus. Tačiau rekomendacija nurodo tik gaires, iš esmės palikdama viską spręsti pačioms valstybėms narėms.

Mediacijos reglamentacijai svarbi Europos Komisijos 2002 metų „Žalioji knyga“ (*Green Paper*) dėl alternatyvių civilinių ir komercinių ginčų sprendimo būdų¹⁰² ir Europos Parlamento 2003 metų rezoliucija dėl „Žaliosios knygos“¹⁰³.

2002 metų Europos Komisijos pateikta „Žalioji knyga“ apibendrina alternatyvių ginčų sprendimo būklę Europoje ir pateikė konsultacijas dėl tarpininkavimo skatinimo galimybių. Šiame dokumente nurodytos gairės, kaip reikėtų užtikrinti alternatyvių ginčų sprendimo metodų populiarinimą, tarpininkų rengimą, konfidencialumo užtikrinimą ir kitus svarbius dalykus. Europos Parlamento 2003 metų rezoliucijoje dėl „Žaliosios knygos“ nurodoma, kad alternatyvių ginčų sprendimo metodų naudojimas spręsti konfliktus neturėtų kliudyti naudotis teisminėmis institucijomis, kad abi šalys, besinaudojančios tarpininkavimu, nors būtų ir iš skirtingų valstybių narių, turėtų pripažinti ginčų sprendimo procedūrą. Tretysis asmuo (taikintojas, tarpininkas, mediatorius) turėtų būti nešališkas, neutralus ir nepriklausomas, turintis pareigą padėti šalims išlaikant savo neutralumą. Rezoliucijoje kalbama apie konfidencialumo užtikrinimą, teisingumo ir sąžiningumo principo įgyvendinimą, formalizavimo procese mažinimą iki minimumo, taip pat negalimumą bausti ginčo dalyvių pinigėmis sankcijomis ir apie kitus dalykus.

Prie Europos Sąjungos teisės šaltinių dar priskiriamas jau ne kartą minėtas Europos

¹⁰² 2002-04-19 Commission of the European Communities COM(2002) 196 *final GREEN PAPER on alternative dispute resolution in civil and commercial law*. [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/gpr/2002/com2002_0196en01.pdf>.

¹⁰³ 2002-04-19 European Parliament resolution (COM(2002) 196 – C5-0284/2002 – 2002/2144(COS) *on the Commission Green Paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law*. [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A5-2003-0058+0+DOC+XML+V0//EN>>.

mediatorių elgesio kodeksas (2004 m.)¹⁰⁴, kuris nustato mediatorių kompetenciją ir tęstinį mokymąsi, jų skyrimą, paslaugų reklamą, nepriklausomumą ir nešališkumą, sutartį dėl mediacijos, procesą, atlyginimą už tarpininkavimą, taikos susitarimą, proceso sąžiningumą ir konfidencialumą bei kitus dalykus.

2004 m. Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyva „Dėl kai kurių mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų“¹⁰⁵ taip pat įvardija tarpininkavimo skatinimą kaip tikslą. Direktyvoje išdėstyti tokio ginčo sprendimo mechanizmo privalumai: „tai greitesnis, paprastesnis ir pigesnis ginčų sprendimo būdas, leidžiantis atsižvelgti į platesnius šalių interesus ir užtikrinantis didesnes galimybes priimti susitarimą, kurio bus savanoriškai laikomasi ir kuris palaiko draugiškus bei tvarius santykius tarp šalių“.¹⁰⁶ Vienintelė konkreči tarpininkavimą skatinanti priemonė yra valstybių narių įpareigojimas sudaryti teismams galimybę siūlyti šalims pasinaudoti tarpininkavimu. Direktyvoje nurodoma, kad būtina priimti pagrindinius teisės aktus, reglamentuojančius pagrindinius civilinio proceso aspektus, skatinant toliau naudoti tarpininkavimą, taip pat būtina užtikrinti minimalų civilinio proceso taisyklių suderinamumą, kalbant apie tarpininkavimo poveikį senaties terminams ir tarpininko konfidencialumo užtikrinimą visuose paskesniuose teisminiuose procesuose.

2.3. Nacionaliniai teisės aktai

Nors mediacija ir pripažįstama efektyvia alternatyva teisminiam ginčų sprendimui, ne tik Lietuvoje, bet ir daugelyje kitų valstybių šis procesas nėra pakankamai reglamentuotas. Kaip bebūtų, vis dėlto reikia pripažinti, kad teisė turi svarbią reikšmę skatinant mediacijos efektyvumą ir integralumą, taip pat ir santykį su teisingumo sistema. Teisė turi unikalų gebėjimą garantuoti pagrįstus dalyvių lūkesčius susijusius su nauda, kurią teikia mediacijos procesas.¹⁰⁷ Mediacijos teisinio reglamentavimo nebuvimas laikytinas vienu pagrindinių trukumų, dėl kurių šis procesas lėtai įsisąmoninamas europietiškoje visuomenėje.

¹⁰⁴ 2004-07-02 European Commission *European Code of conduct for mediators*. [Žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.pdf>.

¹⁰⁵ 2004-10-22 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/0251 (COD) *dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų*. [Žiūrėta 2007-02-16]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2004/com2004_0718lt01.doc>.

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ TARAŠKEVIČIUS, R. *Could mediation as one of most important ADR forms exist under today's Law in Lithuania?* International Journal of Baltic Law, Vol. 1, 2002. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <www.ceeol.com/asp/getdocument.aspx?logid=5&id=413F297C-12D6-11D9-AD1B-00D009D9A146>.

Lietuvos teisinė sistema taip pat kol kas neturi modernaus įstatymo, kuris būtų tiesiogiai skirtas mediacijai. Komercinio arbitražo įstatymo¹⁰⁸ nuostatos kalba apie ikiarbitražinį tarpininkavimą, tačiau jos moraliai pasenę. Palankios juridinės sąlygos vystyti mediacijai pradėjo formuotis tik priėmus naujuosius civilinį kodeksą¹⁰⁹, civilinio proceso kodeksą¹¹⁰ ir baudžiamojo proceso kodeksą¹¹¹ bei palankia linkme pakreipus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus konsultacinę veiklą. Kaip jau anksčiau minėta, civilinio proceso kodekso taikymo problemų monitoringo darbo grupėje yra parengtas Mediacijos privačiuose ginčuose įstatymo projektas. Dar šiek tiek galima kalbėti apie mediatorių veiklos reglamentavimą konkrečiomis mediacijos taisyklėmis, pavyzdžiui, Vilniaus komercinio arbitražo teismo, teisminės mediacijos.¹¹² Nors Lietuvos teisė nereguliuoja tiesiogiai mediacijos proceso, mes negalime sakyti, kad jam naudoti nėra sąlygų. Autorius šioje dalyje kalbės tik apie pagrindinius įstatymus, kurie daro įtaką mediacijos taikymui.

Galima pastebėti, kad daugiau reglamentuota yra teisminė mediacija. Civilinio proceso kodekso 231 straipsnis kalba apie teismo pareigą imtis priemonių šalims sutaukinti, tą rodo ir Teismų tarybos nutarimai: 1) 2005 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. 13 P – 348 “Dėl bandomojo teisminės mediacijos projekto”; 2) 2007m sausio 20 d. Teismų tarybos nutarimas Nr. 13 P-15 dėl bandomojo teisminės mediacijos projekto pratęsimo. Taip pat ir teisminės mediacijos taisyklės.

Nesant neteisminės mediacijos specialaus reglamentavimo, belieka vertinti susitarimą dėl mediacijos taikymo pagal bendrąsias sutarčių nuostatas. Šalys, nusprendę ginčą sureguliuoti taikant mediaciją, sudaro susitarimą. Vadovaujantis civiliniu kodeksu, šalys yra laisvos sudaryti konkrečiai įstatyme ir nenumatytas sutartis, arba tokias sutartis, kurios turi kelių skirtingų sutarčių bruožų. Taigi, šalys gali nustatyti sąlygas, kurios nėra imperatyviai sureguliuotos (6.156 straipsnio 1 dalis). Pagrindinė sutartis mediacijoje ir bus susitarimas dėl mediacijos taikymo. Šalys gali nustatyti pagrindines taisykles, pagal kurias vyks procedūra. Toks susitarimas turėtų apimti ir nustatyti kiek galima daugiau dalykų, pavyzdžiui, atlyginimą mediatoriui, konfidencialumo ribas ir panašiai. Taip pat svarbu aptarti šalių bei mediatoriaus atsakomybę, gynimo būdus, kurie bus taikomi, jei susitarimą kuri nors viena iš šalių pažeistų. Dažniausiai šalys pasirenka procesui nustatyti mediacijos taisykles, kurias turi mediacijos organizacija, vykdanči procedūrą. Paprastai

¹⁰⁸ Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

¹⁰⁹ Valstybės žinios, 2000 m. Nr. 74-2262.

¹¹⁰ Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

¹¹¹ Valstybės žinios., 2002, Nr. 37-1341, Nr. 46.

¹¹² Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

tos organizacijos turi nusistačiusios taisykles pagal teisės aktus ir etikos taisykles. Pavyzdžiu gali būti ne kartą minėtos Vilniaus komercinio arbitražo teismo taisyklės.

Kadangi mediacijos pagrindinis tikslas yra pasiekti susitarimą, šalims labai svarbu žinoti, kokią teisinę reikšmę sudarytas susitarimas turės ir kokias pareigas sukels šalims. Čia vėlgi reikėtų vadovautis Civiliniu kodeksu. Šalių pareigos pagal mediacijos susitarimą bus tokios pačios, kaip ir pagal bet kurią kitą sutartį. Susitarimas bus įpareigojantis šalis ir jos turės vykdyti nustatytas sąlygas. Jeigu vėliau byla patektų į teismą, būtų vadovaujama sutartinių santykių standartais. O jei šalys pirmiausia pateks į teismą, o tik vėliau nuspręs naudotis mediacija, jų pasiektas susitarimas bus laikomas taikos sutartimi pagal Civilinio kodekso nuostatas (LII skyrius). Svarbu tinkamai reglamentuoti konfidencialumo apsaugą, kaip minėta, Lietuvoje ši apsauga gali būti užtikrinama sutartimi, t. y. prieš prasidedant mediacijai šalys ir mediatorius susitaria mediacijos pokalbius laikyti konfidencialiais.¹¹³ Tinkamas reglamentavimas paskatintų šalis dažniau rinktis mediaciją spręsti nesutarimams. Tačiau atsižvelgiant į šiuo metu susiklosčiusią situaciją, nors susitarimas ir sukuria pasitikėjimą dėl konfidencialumo apsaugos, tačiau jo įgyvendinimas yra problematiškas. Civilinio proceso kodekso 5 skyrius apibrėžia įrodinėjimo taisykles. Čia nėra numatyta specialių nuostatų, apibrėžiančių konfidencialios informacijos, įgytos mediacijos procese neleistinumą naudoti kaip įrodymus teisme. Tačiau 68 straipsnyje yra nuostata, kuri apibrėžia kas ir kokiais atvejais negali liudyti teisme – atstovai ir advokatai civilinėse bylose, gynėjai baudžiamosiose bylose, kas liečia informaciją, kurią jie gavo eidami savo pareigas. Taip pat ir kunigai, kas liečia informaciją, gautą iš asmenų, atliekančių išpažintis.¹¹⁴ Taigi, jei mediatorių laikysime mediacijos organizacijos atstovu, sunku pasakyti, ar to pakaks teismui, kad būtų pritaikytos įrodinėjimo taisyklės nelaikyti jo liudytoju. Tai dar nėra išspręstas klausimas, dėl kurio greičiausiai turės ateityje pasisakyti Lietuvos Aukščiausiasis teismas.

2002 m. gegužės 9 d. Nr. IX-876 Lietuvos Respublikos Antstolių įstatymas¹¹⁵ taip pat nurodo keletą esminių dalykų, svarbių tarpininkavimo skatinimui Lietuvoje. Tarp visų antstolio funkcijų yra numatytas ir tarpininkavimas vykdant turtines prievoles. Tarpininkavimu vykdant turtines prievoles siekiama užtikrinti išsiskolinimų gražinimą ne teismo tvarka, netaikant priverstinio pobūdžio priemonių.

¹¹³ TARAŠKEVIČIUS, R. *Could mediation as one of most important ADR forms exist under today's Law in Lithuania?* International Journal of Baltic Law, Vol. 1, 2002. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <www.ceeol.com/asp/getdocument.aspx?logid=5&id=413F297C-12D6-11D9-AD1B-00D009D9A146>.

¹¹⁴ Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340. V skyrius „Įrodymai“.

¹¹⁵ Valstybės žinios, 2002, Nr. 53-2042.

2004 m. kovo 18 d. Nr. IX-2066 Lietuvos Respublikos Advokatūros įstatymo¹¹⁶ 4 straipsnis, apibrėždamas advokato veiklą, numato, jog advokatas taip pat turi teisę už atlyginimą teisės aktų nustatyta tvarka būti arbitru, tarpininku, taikintoju, kai sprendžiami komerciniai ginčai.

Vilniaus komercinio arbitražo teismo tarpininkavimo ir taikinimo procedūros reglamentas¹¹⁷ reguliuoja tarpininkavimo procesą, kuris vykdomas padedant arbitražo rekomenduotiems tarpininkams. Reglamentas nustato tarpininkų skyrimo, veiklos pagrindus, procedūros pradžia, pabaigą, esminius principus, mokesčius ir kitus dalykus.

Taip pat mediacijai ateityje bus aktualūs Mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymas ir Lietuvos arbitražo asociacijos Tarpininkavimo – sutaikinimo procedūros reglamentas, kurių yra dar tik preliminarūs projektai. Tarpininkavimo – sutaikinimo procedūros reglamentas taikytinas tik VšĮ “Vilniaus tarptautinio ir nacionalinio komercinio arbitražo” organizuojamoms sutaikinimo procedūroms komerciniams ir kitokiems civiliniams ginčams išspręsti.

Tarpininkavimo – sutaikinimo būdas šiame projekte rekomenduojamas tais atvejais, kai norima prieš kreipiantis į teismą ar arbitražą pabandyti sureguliuoti nesutarimą draugiško susitarimo būdu, taip pat kai kontrakte (sutartyje) neaptartas iš jo kylančių ginčų sprendimo teisinis mechanizmas arba netinkamai suformuluota arbitražinė išlyga bei visais kitais atvejais, kai ginčo šalys nori išvengti ilgai trunkančių ir brangiai kainuojančių teisminių ir arbitražinių procedūrų. Šiame reglamente kalbama apie tarpininko nepriklausomumą, nešališkumą, neutralumą, jo vaidmenį procese, funkcijas, pagrindines šalių teises ir pareigas, proceso eigą.

Dar reikia paminėti, kad su mediacija yra susijęs ir 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968 Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas¹¹⁸ bei 2002 m. kovo 14 d. Nr. IX-785 Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas¹¹⁹. Tačiau jų nagrinėti šiame darbe plačiau nėra pagrindo, kadangi analizė vyksta tik civilinio proceso teisės aspektu.

¹¹⁶ Valstybės žinios, 2004, Nr. 50-1632.

¹¹⁷ 2003-12-08 Vilniaus komercinio arbitražo teismo *tarpininkavimo ir taikinimo procedūros reglamentas* (2004 m. kovo 8 d. redakcija). [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitrazas.lt/index.php?handler=lt.tarpininkavimas>>.

¹¹⁸ Aktualios būtų BK 38 straipsnio nuostatos, kalbančios apie atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko. Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.

¹¹⁹ Aktualios būtų ir BPK 413 straipsnio nuostatos dėl taikinamojo posėdžio. Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341, Nr. 46.

III DALIS

MEDIACIJOS EIGA

Tiksli mediacijos procedūra nėra reglamentuota, tačiau nustatomi pagrindiniai principai ir reikalavimai, kurie atitinka UNCITRAL reguliavimą, taip pat ir Europos mediatorių elgesio kodekso nuostatas. Procese turi būti užtikrinami esminiai principai: savanoriškumas, mediatoriaus profesionalumas, nešališkumas, proceso efektyvumas, lankstumas, operatyvumas, sąžiningumas, šalių lygiateisiškumas, bendradarbiavimas, konfidencialumas. 2005 m. gegužės 20 d. teismų tarybos nutarimu Nr. 13 P – 348 dėl bandomojo teisminės mediacijos projekto patvirtintose teisminės mediacijos taisyklėse¹²⁰ nustatyta, jog mediacijos procedūra trunka iki 3 valandų, tačiau mediatorius abiejų šalių sutikimu arba prašymu ją gali pratęsti, jeigu nusprendžia, jog tai gali sudaryti sąlygas pasiekti taikų susitarimą ir, pratęsiant mediacijos trukmę, nebus vilkinamas bylos nagrinėjimas. Tuo tarpu neteisminės mediacijos trukmė nėra reglamentuota. Tačiau paprastai klausimai sureguliuojami per vieną dieną, sudėtingesniais atvejais – per keletą dienų.

Iš esmės, mediacijos procesas yra labai lankstus ir lengvai pritaikomas šalių poreikiams: jie gali savo sutarimu nustatyti taisykles, kaip konkrečiai mediacija bus vedama, pasirinkti mediatorių ir yra laisvos pasitraukti kiekvieną akimirką. Mediacija nėra tokia formali kaip teismo procesas, tačiau mediacijos procedūra iš esmės turi konkrečią struktūrą.¹²¹ Tipinė mediacija apima šešias (kai kurie kiti šaltiniai nurodo septynias) atskiras pakopas.

Tarpininkavimo – sutaikinimo proceso eiga suskirstyta į atskirus etapus, kurie skirti tam, kad būtų pasiekti kuo geresni ir greitesni rezultatai. Tarpininkas mediacijos proceso eigoje privalo išnagrinėti ir įvertinti visus ginčo šalių pateiktus įrodymus, išklausti jų siūlymus ir reikalavimus, užduoti dalyviams klausimus, prireikus paprašyti papildomų įrodymų, plačiau apibūdinančių reikiamus faktus ar aplinkybes. „Proceso eigoje tarpininkas turi teisę patikrinti šalių pateiktus įrodymus, atlikti bet kokius jų tyrimus, imtis kitų priemonių, reikalingų tinkamam ginčo sureguliuvimui“.¹²²

¹²⁰ 2005-05-20 Teismų tarybos nutarimas Nr. 13 P – 348 *dėl bandomojo teisminės mediacijos projekto*. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <www.tm.lt/getfile.aspx?dokid=fcb1b55c-8f20-439c-bf27-c5633174e2fa>.

¹²¹ *Mediation FAQ*. [Žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą: <http://www.mediation.com.sg/mediation_faq.htm>.

¹²² Lietuvos arbitražo asociacijos *Tarpininkavimo - sutaikinimo procedūros reglamento preliminarinis projektas*. [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.lt/?page=415>>.

Autorius šioje dalyje trumpai apibūdins visas mediacijos proceso stadijas, koks kiekvienos iš jų pagrindinis tikslas ir uždaviniai.

1 skyrius

Pasirengimas mediacijai

Kada šalys savo valia ar įstatymo reikalavimu pradeda mediacijos procesą, jos turėtų tam ruoštis praktiškai taip pat kaip tai darytų prieš bet kokias kitas derybas. Tačiau mediacijos atveju neutralus trečiasis asmuo gali efektyviai prižiūrėti pasirengimo eigą ir palengvinti tą procesą. Tam užtikrinti, mediatoriai gali reikalauti šalių pateikti jų esmines pozicijas, išdėstytas raštu, taip pat ginčo vertės ataskaitas ir jei reikia, kitus duomenis.

Pasirengimas mediacijai vyksta surenkant visą reikiamą informaciją. Pirmiausia tai bus susitarimas taikyti mediaciją, kuriame gali būti nustatoma visa eiga, mediacijos taisyklės, informacijos apsaugos garantijos ir kiti dalykai. Pasirengimas apima ir visų reikalingų dokumentų ir duomenų surinkimą. Turi būti išsiaiškinta, ar apskritai visos ginčo šalys sutinka dalyvauti ir ar gali dalyvauti. Jei nors viena ginčo šalis nesutinka ar negali dalyvauti mediacijos procese, procedūra negali būti taikoma. Mediatorius turi susitikti su ginčo šalimis ir apsvarstyti, ar ginčo klausimas tinkamas spręsti mediacijos būdu ir ar galima rasti bendrų interesų. Taip pat turi būti aptarti klausimai, kokie asmenys dar dalyvauja konflikte, ar šalims yra svarbu, kad konfliktas būtų išspręstas, taip pat ar šalys dalyvaus pačios, ar kviesis atstovus.¹²³ Mediacijos susitarimu įsipareigojama laikytis pagrindinių mediacijos principų, sutariama dėl konkretaus mediatoriaus, mediatoriaus atlyginimo bei viso proceso saugumo užtikrinimo. Dažnai mediatorius sutinka vesti procedūrą tik po jo atlyginimo nustatymo. Susitarime taip pat apibrėžiamas konfidencialumo principas ir jo garantijos (mediatorius turi saugoti visos su mediaciją susijusios informacijos paslaptį, išskyrus atvejus, kai reikalauja teisės aktai arba viešasis interesas, o konfidencialiai vienos šalies mediatoriui patikėta informacija gali būti atskleista kitoms šalims tik turint pirmosios leidimą), nustatomi įrodymų leistinum ribojimai, užfiksuojami šalių vardai ir pavardės, pavadinimai ir kontaktiniai duomenys, apsikeičiama šiais duomenimis.

Prieš prasidedant mediacijos sesijai, šalys turėtų suvokti tą situaciją, kad mediacijai nepavykus, reikės kreiptis į arbitražą ar teismą. Tokiu atveju reikėtų žinoti, kiek tie kiti ginčų sprendimo būdai kainuos ir kiek kainuos advokato paslaugos, jei bylą pasisektų

¹²³ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

laimėti. Visa tai įvertinę, mediacijoje dalyvaujantys asmenys turi suvokti, kad dalyvaudamos procese jos privalo dėti visas pastangas, kad taikinimo procesas baigtųsi susitarimu.

Šalys gali nusistatyti būsimą procedūrą pagal savo pageidavimus, tačiau gali pasirinkti ir mediaciją vykdančios organizacijos tipines taisykles, Europos mediatorių elgesio kodeksą, UNCITRAL Sutaikymo reglamentą ir panašiai.

2 skyrius

Įvadas į mediaciją

Mediacija yra pristatoma jau atskirų susitikimų metu, jei tokie susitikimai įvyksta. Įvado metu turi būti išspręsti tam tikri procedūriniai klausimai, kurie lems visą mediacijos eigą. Tai būtų tokie dalykai, kaip datos, laiko ir trukmės nustatymas (mediatorius turi pasitarti su šalimis dėl mediacijai tinkamo laiko), vietos parinkimas, dalyvių skaičiaus nustatymas, stebėtojų vaidmuo, dalyvių išsidėstymas, taisyklių, kurios bus naudojamos procese, pateikimas.¹²⁴

Įvykus pirmam susitikimui ir susirinkus mediacijoje dalyvaujantiems asmenims, mediatorius, kaip vadovaujantis procesui asmuo, turi pasakyti įžanginę kalbą, kuri pristatytų šalis, paaiškintų mediacijos tikslus, ypatybes bei mediacijos dalyvių vaidmenį, aptartų visą tolimesnį procesą, leistų šalims pajusti kontaktą ir pasitikėjimą, paragintų šalis kooperuotis, kad būtų surastas sprendimas.¹²⁵ Galima išskirti tokius įžanginės kalbos komponentus¹²⁶:

- Pasveikinimą, prisistatymą;
- Vardų (kreipinių) pasitikrinimą;
- Nešališkumo pabrėžimą;
- Mediacijos ir mediatoriaus vaidmens apibūdinimą;
- Mediacijos eigos taisyklių paaiškinimą;
- Atsakymus į klausimus.

Mediatorius turi įsitikinti, kad šalys supranta ir pritaria mediacijos susitarimo sąlygoms. Šalys turi būti išpėjamos laikytis proceso tvarkos, jos neturėtų pertraukti viena kitos kalbos. Mediatorius taip pat turėtų išdėstyti šalims svarbiausius dalykus, ypatingą

¹²⁴ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

¹²⁵ *Mediation FAQ*. [Žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą: <http://www.mediation.com.sg/mediation_faq.htm>.

¹²⁶ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

dėmesį skiriant konfidencialumo pareigoms, atskirų susitikimų reikšmei, nustatyti kalbėjimo eiliškumą ir kitus klausimus. Įžanginė mediatoriaus kalba turėtų įtikinti šalis, kad jų konfliktas bus sėkmingai išspręstas ne be jų pačių pagalbos, kad šalys procese lygiateisės.

Mediatorius turi vesti procedūras tinkamai ir efektyviai bei būti įsitikinęs savo išsilavinimu ir kompetencija. Šalims taip pat yra tikslinga žinoti apie mediatoriaus išsilavinimą ir patirtį. Jos gali užduoti klausimus šio etapo pabaigoje.

3 skyrius

Šalių pasisakymai

Kad būtų išaiškinta kilusi problema, šalys turi išdėstyti juos gluminantį klausimą, ginčo aplinkybes. Tam pasiekti ir yra skirta antroji mediacijos proceso pakopa. Kiekviena šalis kviečiama apibrėžti savais žodžiais, dėl ko yra kilęs ginčas ir kaip jis ar ji yra paveiktas to, taip pat pristatyti esmines idėjas, kaip galima būtų ginčą išspręsti.¹²⁷ Kol vienas asmuo kalba, kitam neleidžiama įsiterpti.

Esminiai klausimai, kurie turi būti išspręsti kiekvienu individualiu atveju: kas pradės pasisakymus ir kiek laiko bus tam skiriama. Manoma, kad įžanginės kalbos turėtų trukti 2-3 minutes ir trumpai supažindinti dalyvius informacija, leidžiančia suprasti kiekvienos iš šalių lūkesčius¹²⁸. Po įžanginių kalbų seka išsamesnė situacijos analizė, kuri turi apimti konflikto esmės apibrėžimą, taip pat ir konflikto dalyvio subjektyvų požiūrį į situaciją. Taip pat turėtų atspindėti emocinę būklę dėl susiklosčiusios padėties, spręstinių klausimų apibrėžimą bei kitus dalykus.

Dr. Christopher Moore, jau virš dvidešimties metų konfliktų valdymo srityje Jungtinėse Amerikos valstijose dirbantis tarptautiniu mastu žinomas mediatorius, taikintojas, ginčų sprendimo sistemų kūrėjas, dėstytojas, daugelio knygų apie tarpininkavimą autorius, teikęs konsultacijas daugiau nei dvidešimtyje valstybių Azijoje, Vakarų ir Rytų Europoje, Afrikoje, Tolimuosiuose Rytuose, Lotynų Amerikoje, savo straipsniuose¹²⁹ dėsto, kad mediatorius, klausydamas šalių pasisakymų, turi operatyviai suspėti išspręsti daug uždavinių. Tai būtų informacijos apie tai, kaip kiekviena šalis

¹²⁷ *Mediation FAQ*. [Žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą: <http://www.mediation.com.sg/mediation_faq.htm>.

¹²⁸ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

¹²⁹ MOORE, Christopher. *Conflict Research Consortium book summary „The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict“*. [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.colorado.edu/conflict/peace/moor7538.htm>>.

suvokia situaciją išgavimas, išgyvenimų iškėlimas, strategijų paieškos skatinimas. Jis gali užduoti klausimą, kad lengviau būtų atskleisti tikrąją situaciją,¹³⁰ kadangi šios pakopos pagrindinis uždavinys ir yra mediacijos dalyviams pasikeisti kuo tikslesne informacija. Tam pasiekti mediatorius gali naudoti įvairias priemones, tokias kaip aktyvus klausymasis, perfrazavimas ir reformulavimas, apibendrinimas. Mediatorius padeda šalims struktūrizuoti jų mintis, sugrupuoti ir sudėlioti jų tapačias idėjas, išskirti reikiamus klausimus ir kita. Pozityvus emocinis klimatas taip pat teigiamai veikia ir padaro diskusiją efektyvesne. Todėl mediatorius turi taip veikti, kad palaikytų tą pozityvią atmosferą, kontroliuotų negatyvias emocijas, tokiu būdu įgyvendindamas bendradarbiavimo principą ir padėdamas šalims susikoncentruoti į reikiamų klausimų svarstymą.

4 skyrius

Sprentinų klausimų apibrėžimas ir darbo tvarkos nustatymas

Prieš prasidedant svarbiausiam proceso etapui – galimų sprendimų paieškai, šalys turi susitarti dėl tų klausimų, kurie bus sprendžiami ir dėl tų, kurie nebus sprendžiami. Tai laikas nustatyti, į kokias problemas turėtų būti kreipiamas didžiausias dėmesys. Šalims pačioms nustatyti esminius klausimus gali būti ir per sunku, kadangi dažnai yra nukrypstama nuo ginčo esmės. Todėl ir šioje vietoje mediatorius turėtų padėti nukreipti šalis reikiama linkme. Proceso dalyviai turi surasti ir įvardinti sprendinius klausimus, susitarti dėl būsimos darbo tvarkos, tai yra, dėl susitikimų rengimo, dėl papildomų duomenų (jei iškilo tokia būtinybė) pateikimo ir panašiai.

5 skyrius

Diskusijos ir sprendimų paieška

Diskusijų ir sprendimų paieškos etapas laikytinas vienu svarbiausių ir sudėtingiausių mediacijos etapų. Mediatorius šioje stadijoje išklausos šalių, kurių pasisakymus gali mėginti nukreipti tiesiogiai į tai, kas buvo pasakyta per pradines kalbas. Mediatorius šiame etape turėtų vengti priešišku pastebėjimų o vietoj to, apibrėžiant ginčą, naudoti neutralią terminologiją¹³¹.

¹³⁰ MOORE, Christopher. *Conflict Research Consortium book summary „The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict“*. [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.colorado.edu/conflict/peace/moor7538.htm>>.

¹³¹ *Ibid.*

R. Fisher ir W. Ury, analizuodami mediacijos procedūros eigą, išdėstė nukreiptą į bendradarbiavimą derybų metodiką. Tos metodikos esmė ta, kad reikia atskirti asmenis nuo problemos, susikoncentruoti į interesus, o ne į pozicijas, išradinėti alternatyvius variantus abipusei naudai gauti, reikalauti naudoti objektyvius kriterijus.¹³² Šiame etape svarbu pragmatiškas (konstruktyvus), pozityvus požiūris, emocijų kontrolė ir atskyrimas nuo problemų, kūrybiškumas, atvirumo įvairioms idėjoms skatinimas, objektyvių kriterijų nustatymas, orientacija į konflikto valdymą ir bendradarbiavimą, geranoriškumas, interesų ir poreikių išaiškinimas, prioritetų nustatymas, neaiškumų, nesupratimų pašalinimas, abipusis supratimas ir pagarba, problemų skaidymas į mažesnes bei konkretumas.¹³³

Mediatorius šiame etape turėtų išsiaiškinti šalių interesus ir poreikius, įvardinti pastebėtus bendrumus ir skirtynes, skatinti konflikto analizę, valdyti kylančias emocijas ir kaltinimus, skatinti derybų progresą. Jei reikia, mediatorius turi mokyti šalis derybų, taip pat neturėtų trukdyti šalims, priešingai - kaip tik padėti generuoti idėjas. Mediatorius turi neutralizuoti neleistinus šalių veiksmus, įspėti dėl netinkamų priemonių tikslams pasiekti naudojimo, vertinti teisėtumą ir sąžiningumą, palaikyti šalių derybinę pusiausvyrą, plėsti šalių žinių, patirties, gebėjimų ir kūrybiškumo išteklius, bei viso to pabaigoje apibendrinti iškeltus pasiūlymus.¹³⁴

Tuo tarpu Dr. Christopher Moore išskiria du esminius sprendimų paieškos tipus¹³⁵: tiesioginį ir netiesioginį. Netiesioginis būdas – tai bandomasis, hipotetinis sprendimo modeliavimas. Tokiu atveju mediatorius tik klauso šalių pasisakymų ir mėgina nuspėti, kokie interesai yra svarbiausi. Išklauseš konflikto dalyvius, mediatorius išdėsto savo nuomonę, dėl kurios ta šalis gali vėl pasisakyti. Tokiu būdu, dalyvaujantis asmuo turi galimybę rinktis iš keleto hipotetinių sprendimų, kol bus surastas labiausiai jį patenkinantis. Tiesioginiu sprendimų paieškos metodu Dr. Christopher Moore apibrėžia modeliavimą, kai konkrečiai šaliai užduodami klausimai ir tada apsvarstomos sprendimo galimybės kolektyviai. Šalys tokiais atvejais gali mėginti „blefuoti“ ar iškreipti situaciją. Todėl mediatorius turi būti visada pasirengęs pastebėti tokius dalykus ir stengtis prieiti prie tikrųjų šalių ketinimų. Nors ginčo dalyvių interesai ir priešingi, mediatorius turi juos suvesti į vieną bendrą susitarimą.

¹³² Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ MOORE, Christopher. *Conflict Research Consortium book summary „The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict“*. [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.colorado.edu/conflict/peace/moor7538.htm>>.

6 skyrius

Mediatoriaus individualūs susitikimai su šalimis

Jeigu mediatorius nusprendžia, kad procesui bus naudinga, gali būti surengti atskiri pasitarimai su kiekviena iš šalių. Tokie individualūs susitikimai su šalimis yra galimybė kiekvienai iš jų pabendrauti atskirai su mediatoriumi (dažniausiai gretimoje patalpoje), tuo metu aptariant tik tos šalies pozicijas stipriausias ir silpnąsias puses bei mintis apie galimą sprendimą. Mediatorius gali tartis su kiekviena iš šalių tik kartą arba daugybę kartų, jeigu tik reikia. Šie susitikimai iš esmės vertintini kaip gyvybiškai reikalingi mediacijoje.¹³⁶ Jų tikslas - išeiti iš aklavietės. Pradžioje mediatorius turi paaiškinti šalims individualių susitikimų esmę ir paskirtį, abiem šalims skirti vienodai laiko. Turi būti atsižvelgta ir į naujų aplinkybių išaiškinimą, pagalbą šaliai įvertinti situaciją iš šalies bei įsijausti į oponento padėtį ir jį suprasti, taip pat įveikti vidinius ir išorinius trukdžius konstruktyvioms deryboms bei atskirti problemas nuo emocijų.¹³⁷

Šio etapo pabaigoje yra apibendrinami pokalbių rezultatai, pirmiausia išsiaiškinama, kokia informacija gali būti atskleista priešingai šaliai. Po individualių pasitarimų, mediatorius sukviečia šalis vėl kartu, kad būtų toliau vedamos tiesioginės derybos.¹³⁸

7 skyrius

Mediacijos pabaiga

Mediatorius paprastai neturi kompetencijos priimti vienokį ar kitokį sprendimą, o tik gali padėti konflikto šalis surasti tinkamiausią būdą ginčui išspręsti. Taigi, sprendimą turi priimti pačios šalys mediatoriui padedant, kitaip tariant, dirbti neoficialiai prie savo pačių susitarimo. Tuo tarpu nagrinėjant ginčą arbitraže, arbitras vadovauja ginčo rungtyniškam svarstymui tarp šalių ir veikdamas lygiai taip, kaip teisėjas, priima teisiškai įpareigojantį sprendimą. Arbitražas panašėja į teismo procesą: kiekviena šalis kviečiasi savo liudytojus, teikia įrodymus, nurodo savo argumentus.¹³⁹

Sprendžiant ginčą mediacijoje, bet kurioje tarpininkavimo – sutaikinimo procedūros

¹³⁶ *Mediation FAQ*. [Žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą: <http://www.mediation.com.sg/mediation_faq.htm>.

¹³⁷ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

¹³⁸ *Mediation FAQ*. [Žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą: <http://www.mediation.com.sg/mediation_faq.htm>.

¹³⁹ *Mediation FAQ*. [Žiūrėta 2007-02-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.nolo.com/article.cfm/pg/1/objectId/AEED791E-B41C-4CE5-8271983F8C9FBEEA/catId/FCE46694-6BEB-4A80-89B9048DA9877F61/104/308/FAQ/>>.

stadijoje tarpininkas turi teisę šalims pateikti galimus ginčo sureguliuojimo siūlymus. Ginčo šalys taip pat gali pateikti savo siūlymų variantus ginčui sureguliuoti. Jeigu mediacijos procedūros metu susitarimas pasiekiamas, mediatorius turi surašyti visas nuostatas, tada gali būti prašoma visų šalių pasirašyti prie susitarimo suvestinės arba pasiūlyta pasitarti su šalių teisininkais. Jeigu yra pageidaujama, galima sudaryti ir pasirašyti teisiškai įpareigojančią sutartį.¹⁴⁰ Kartais gali būti naudinga pertrauka šalims „atvėsti“ ir ramiai viską apmastyti, tačiau to reikia ne visada. Šalys turi vienareikšmiškai ir aiškiai suprasti susitarimo apimtį, sąlygas ir padarinius. Taip pat svarbus susitarimo teisėtumas ir sąžiningumas, formos reikalavimų laikymasis, šalių pageidavimai dėl taikos sutarties privalomumo ir jų įgyvendinimas, susitarimo realaus vykdymo mechanizmo aptarimas ir nustatymas.¹⁴¹

Tarpininkavimo – sutaikinimo procedūra užsibaigia kai ginčo šalys pasirašo sutaikinimo susitarimą. Tačiau niekada nereikia atmesti galimybių, jog mediacijos procesas gali pasibaigti ir nesėkmingai, t. y. nepasiekus susitarimo. Taip gali atsitikti šiais atvejais:

1) kai tarpininkas, pasitaręs su ginčo šalimis, paskelbia pareiškimą, kad tarpininkavimo – sutaikinimo procesą toliau tęsti netikslinga (*Europos mediatorių elgesio kodekso* 3.2 p.; jeigu pripažįstama, kad tikimybė pasiekti taikų susitarimą maža arba kad galimas šalių susitarimas bus neįvykdomas ar neteisėtas);

2) kai ginčo šalys (ar viena iš šalių) įteikia pareiškimą, kuriame konstatuojama, kad tarpininkavimo – sutaikinimo procesas baigtas (šalys gali pasitraukti iš mediacijos be pasiteisinimo);

3) jeigu pasibaigia ir pratęstas mediacijai skirtas laikas.

4) nustačius piktnaudžiavimą mediacija.¹⁴²

Jeigu tai teisminė mediacija, tokiu atveju teisminis civilinės bylos nagrinėjimas vyksta toliau, o jei neteisminė - mediatorius apžvelgia visą procesą, nesvarbu kaip jis baigėsi ir pataria visiems kaip galima būtų elgtis toliau, pavyzdžiui, susitikti vėl, kreiptis į arbitražą ar teismą.¹⁴³

¹⁴⁰ *Mediation FAQ*. [Žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą: <http://www.mediation.com.sg/mediation_faq.htm>.

¹⁴¹ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

¹⁴² MICKEVIČIŪTĖ, Neringa. *Teisminis sutaikymas (mediacija)*. VšĮ Vilniaus universiteto Teisės klinika. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://mrtenente.infosys.lt/tk/?s0=apie&s1=straipsniai&s2=sutaikymas>>.

¹⁴³ *Mediation FAQ*. [Žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą: <http://www.mediation.com.sg/mediation_faq.htm>.

Viena, ką galima pasakyti, kad mediacija net ir nepasiekus susitarimo, niekada nežlunga, kadangi ji priverčia šalis nustatyti ginčo faktus ir problemas, tokiu būdu tai tampa puikiu pasiruošimu tolesniam arbitražui ar teismo procesui.

Jeigu susitarimas pasiekiamas, mediatorius turi imtis priemonių užtikrinti, kad jis realiai atitiktų tikrąją šalių valią ir kad mediacijos dalyviai suprastų taikaus susitarimo sąlygas bei būtų informuoti apie jo turinį bei pasekmes. Mediatorius šalių prašymu turi informuoti šalis apie galimybes formalizuoti susitarimą ir padaryti jį vykdytinu.¹⁴⁴

Pasirašydamos sutaikinimo susitarimą, šalys tuo užbaigia ginčą ir tampa susijusios prisiimtais pagal jį išsipareigojimais. Bet kokie susitarimai, pasiekti tarpininkavimo – sutaikinimo proceso metu, taip pat tarpininko siūlymai dėl ginčo sureguliuojimo, neišforminti sutaikinimo susitarimu, gali būti įgyvendinami tik gera šalių valia.¹⁴⁵ Tuo tarpu teisminės mediacijos atveju, šalims pavykus baigti ginčą mediacijos procedūros metu taikos sutartimi, ją tvirtina byla nagrinėjantis teisėjas. Tokios patvirtintos taikos sutarties pagrindu teismas išduoda vykdomąjį raštą, su kuriuo galima kreiptis į antstolį.¹⁴⁶ Tuo tarpu arbitražo procese sudaryta taikos sutartis yra patvirtinama arbitražo teismo sprendimu. Sudarytos ne teismo procese ir nepatvirtintos teismo taikos sutartys turi įstatymo galią šalims (civilinio kodekso 6.189 str.). Priverstinai tokia taikos sutartis gali būti įgyvendinta tik kreipiantis su ieškiniu į teismą.¹⁴⁷

I dalies 3 skyriuje jau buvo kalbėta apie galimybes patvirtinti ir mediacijoje sudarytą taikos sutartį, kad ją galima būtų įvykdyti ir priverstinai. Ne teismo procese sudaryta taikos sutartis, patvirtinta teismo civilinio proceso kodekso XXXIX skyriuje nustatyta supaprastinto proceso tvarka, bus tinkama priverstinai vykdyti ir įgaus *res judicata* galią. Taikos sutarčiai patvirtinti yra būtinas abiejų šalių prašymas (valia).

Mediacijos susitarimas, kaip ir taikos sutartis teismo procese, turi neprieštarauti imperatyvioms įstatymų nuostatomis ir viešajam interesui. Susitarimas dėl asmenų teisinio statuso ar veiksnio, dėl klausimų, kuriuos reglamentuoja teisės imperatyvios normos, taip pat dėl klausimų, susijusių su viešąja tvarka, negalioja (civilinio kodekso 6.984 str.). Taip pat negalima taikos sutartimi įtvirtinti esminės šalių nelygybės, nepagrįsto ir perdėto vienos šalies pranašumo prieš kitą šalį (civilinio kodekso 6.986 str. 1 d., 6.228 str.), taikos

¹⁴⁴ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

¹⁴⁵ Lietuvos arbitražo asociacijos *Tarpininkavimo - sutaikinimo procedūros reglamento preliminarinis projektas*. [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.lt/?page=415>>.

¹⁴⁶ MICKEVIČIŪTĖ, Neringa. *Teisminis sutaikymas (mediacija)*. VšĮ Vilniaus universiteto Teisės klinika. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://mrtenente.infosys.lt/tk/?s0=apie&s1=straipsniai&s2=sutaikymas>>.

¹⁴⁷ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

sutartys negali remtis negaliojančiu sandoriu arba suklastotais rašytiniais dokumentais (civilinio kodekso 6.986 str. 2 ir 3 d.). Taikos sutartimi negali būti išsprendžiamas ginčas, kuris yra jau išspręstas įsiteisėjusiu teismo sprendimu, apie kurį viena arba abi šalys nežinojo (civilinio kodekso 6.986 str. 4 d.). Susitarti galima tik dėl tų materialinių (ir procesinių) teisinių reikalavimų, kuriais šalys (ir teismas arba arbitražas, jeigu taikos sutartis sudaroma teismo arba arbitražo proceso metu) gali disponuoti. Taikos sutartimis negalima spręsti trečiųjų asmenų, nesančių sutarties šalimis teisių ir pareigų klausimų. Taip pat susitarimas negalios, jeigu paaiškės, kad ja šaliai pripažinta tai, į ką ji neturi ir neturėjo teisės. Įrodinėti šiuos faktus galima tik rašytiniais įrodymais (civilinio kodekso 6.986 str. 5 d.).

Nutartys dėl taikos sutarties patvirtinimo gali būti skundžiamos atskiraisiais skundais, o jei atsisakoma patvirtinti ne teismo procese sudarytas taikos sutartis, tokios nutartys negali būti skundžiamos, tačiau pasikeitus aplinkybėms, galima kreiptis pakartotinai. Dėl šių priežasčių negalima ir kasacija (civilinio proceso kodekso 582 str. 6 d.).

IV DALIS

MEDIACIJOS STILIAI, TECHNIKOS, ĮGŪDŽIAI

1 skyrius

Mediacijos stiliai

Išanalizavus užsienio teisės specialistų publikacijas mediacijos procese naudojamų stilių ir technikų klausimais, galima išskirti mediacijos procese dažniausiai naudojamus keturis pagrindinius stilius: lengvinantįjį (angl. *facilitative*), vertinantįjį (angl. *evaluative*), transformacinį (angl. *transformative*) ir pasakojamąjį (angl. *narrative*). Tačiau kai kurie autoriai išskiria dar kelis stilius: derėjimosi (angl. *bargaining*) ir terapinį, sprendimo (angl. *settlement frame*) ir bendravimo (angl. *communication frame*), pragmatiškąjį, socioemocinį ir mišrųjį.

Profesionalus Jungtinių Amerikos valstijų mediatorius Jon Linden, nurodo, kad lengvinantysis mediacijos stilius yra labiausiai struktūrizuotas ir labiausiai naudojamas mediacijoje.¹⁴⁸ Šis stilius buvo pats pirmasis ir kurį laiką vienintelis, susiformavęs ir pradėtas oficialiai taikyti Jungtinėse Amerikos Valstijose dar 1960-1970 metais¹⁴⁹. Jon Linden apibrėžia lengvinančiojo stiliaus tarpininką kaip asmenį, kuris struktūrina procesą taip, kad padėtų dalyviams pasiekti abipusiškai priimtina sprendimą. Tarpininkas užduoda klausimus, aiškinasi šalių pozicijas, bando išvengti už išsakytų pozicijų glūdinčius interesus, padeda šalims ieškoti ir analizuoti sprendimo alternatyvas¹⁵⁰. Tuo tarpu Steven C. Etcheson lengvinančiojo stiliaus tarpininką apibrėžia kaip neteikiantį patarimų ir nereiškiantį savo nuomonės dėl galimų sprendimų, o esantį absoliučiai neutraliu¹⁵¹. Tokiu atveju tarpininkas atsakingas už procesą, o šalys atsakingos už sprendimą. Šis mediacijos stilius vystėsi tokioje aplinkoje, kur buvo propaguojami savanoriški ginčų sprendimo centrai, kuriuose mediatoriams nebuvo keliami reikalavimai turėti kokios nors patirties, kuri liestų konkrečius ginčus, ir tose procedūrose dažniausiai nedalyvaudavo advokatai. Savanoriai mediatoriai turėjo tik bendrų žinių. Tokie dalykai egzistuoja ir šiandieninėje praktikoje, tačiau paprastai profesionalūs mediatoriai turi papildomų žinių, nors vis tiek

¹⁴⁸ LINDEN, J. *Mediation styles: The Purists vs. The „Toolkit“*. [Žiūrėta 2007-02-20]. Prieiga per internetą: <www.mediate.com/articles/linden4.cfm,2003>.

¹⁴⁹ *A Study in Mediation Styles: A Comparative Analysis of Evaluative and Transformative Styles*. [Žiūrėta 2007-03-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com/articles/fosterK1.cfm>>.

¹⁵⁰ LINDEN, J. *Mediation styles: The Purists vs. The „Toolkit“*. [Žiūrėta 2007-02-20]. Prieiga per internetą: <www.mediate.com/articles/linden4.cfm,2003>.

¹⁵¹ ETCHESON, Steven C. *Transformative Mediation: A New Current in the Mainstream*. *Policy Studies Journal*. 27:2, 1999. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111/j.1541-0072.1999.tb01974.x>>.

taiko lengvinantįjį mediacijos stilių¹⁵². Šis stilius ir dabar yra vienas plačiausiai taikomų pasaulyje, populiarinamas ir Lietuvoje.¹⁵³

Vertinantįjį mediacijos stilių suformavo teisinį išsilavinimą turintys tarpininkai dar 1980 metais kaip atsaką didėjančiam teismo skiriamų mediacijų skaičiui.¹⁵⁴ Steven C. Etcheson vertinančiojo stiliaus tarpininkus apibūdina kaip asmenis, nurodančius mediacijos dalyviams jų pretenzijų pranašumus ir trūkumus, numatančius galimą teismo sprendimą. Šis stilius dažniausiai taikomas tais atvejais, kai sprendžiama problema susijusi su pinigais. Zena Zumeta, Jungtinių Amerikos valstijų Mediacijos mokymų ir konsultavimo prezidentė, teikianti mediacijos paslaugas nuo 1981 metų nurodo, kad vertinančiojo stiliaus tarpininkai gali rekomenduoti šalims priimti vienokio arba kitokio pobūdžio sprendimus. Jie daugiau rūpinasi šalių teisėmis, o ne poreikiais ir interesais, dažnai susitikimai vyksta atskirai su kiekviena iš konfliktuojančių šalių ir jų advokatais¹⁵⁵. Vertinančiojo stiliaus tarpininkai visada turi ginčo srities specialiujų žinių, kurias gali procese panaudoti turėdami kompetencijos pareikšti savo nuomonę¹⁵⁶. Jie struktūrina procesą ir daro tiesioginę įtaką mediacijos rezultatams. Vertinančiojo mediacijos stiliaus šalininkai teigia, kad dažniausiai konflikto dalyviams reikia atsakymų, nes jie patys nėra pajėgūs rasti sprendimą ir nori žinoti, kokie sprendimai yra teisingi. D. E. Noll¹⁵⁷ teigia, kad šis mediacijos stilius tinkamas tada, kai konfliktas susijęs su vienos arba kitos šalies teisėmis ir pareigomis, pavyzdžiui, padarytos materialinės žalos atlyginimu. Vertinantysis mediacijos stilius netinka tada, kai konfliktas yra susijęs su tarpusavio santykiais, savigarbos, įvaizdžio, reputacijos dalykais.¹⁵⁸

Transformacinis mediacijos stilius laikomas vienu naujausių mediacijos stilių. Šis stilius taip pavadintas R. B. Bush ir J. Folger dėka. Tai alternatyvus mediacijos stilius, kuris į konfliktą žiūri kaip į moralinio augimo ir transformacijos galimybę. Transformacinės mediacijos šalininkai teigia, kad lengvinančiojo ir vertinančiojo stiliaus tarpininkai pernelyg orientuojasi į sprendimo radimą. Jie teigia, kad dalyviai patys turi

¹⁵² ZUMETA, Zena. *Styles of Mediation: Facilitative, Evaluative, and Transformative Mediation*. September, 2000. [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com/articles.zumeta.cfm>>.

¹⁵³ SONDAITĖ, J. *Mediacijos stilių lyginamoji analizė*. Socialinis darbas, 2004. Nr. 3/2.

¹⁵⁴ ETCHESON, Steven C. *Transformative Mediation: A New Current in the Mainstream*. Policy Studies Journal. 27:2, 1999. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111/j.1541-0072.1999.tb01974.x>>.

¹⁵⁵ ZUMETA, Zena. *Styles of Mediation: Facilitative, Evaluative, and Transformative Mediation*. September, 2000. [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com/articles.zumeta.cfm>>.

¹⁵⁶ *Ibid.*

¹⁵⁷ NOLL, D. E. A. *Theory of Mediation*. Dispute Resolution Journal, 2001, Vol. 56. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <http://www.findarticles.com/p/articles/mi_qa3923/is_200105/ai_n8932403>.

¹⁵⁸ SONDAITĖ, J. *Mediacijos stilių lyginamoji analizė*. Socialinis darbas, 2004. Nr. 3/2.

išreikšti savo požiūrį¹⁵⁹. Transformacinio stiliaus tarpininko pagrindinis tikslas yra ne rasti sprendimą, bet pakeisti konflikto dalyvių požiūrį į konfliktinę situaciją ir vienas kitą. Ši savo tikslą tarpininkas įgyvendina padėdamas konfliktuojančioms šalims įsisamontinti savo jėgą konfliktinėje situacijoje ir kartu skatindamas kitos šalies perspektyvos supratimą ir pripažinimą. R. B. Bush ir J. Folger teigia, kad transformacija laikytina svarbiausiu tikslu mediacijoje, nes pats mediacijos procesas suteikia galimybę šį tikslą pasiekti. Transformacija keičia ne situacijas, bet pačius žmones ir kartu tai daro įtaką visam visuomenės keitimuisi. „Kuo daugiau visuomenėje saugių, pasitikinčių, supratingų, atsakingų žmonių, tuo pati visuomenė tampa geresnė vieta.“¹⁶⁰ Zena Zumeta¹⁶¹, nurodo, kad transformacinė mediacija atgaivina ankstyvuosius lengvinančiosios mediacijos siekius visuomenę transformuoti taikiomis priemonėmis, tačiau ji kritikuojama už tai, kad užima nemažai laiko ir gana dažnai nepasiekia sprendimo, nors pasiekia santykių pagerėjimą.¹⁶²

Galima išskirti tokius transformacinio stiliaus bruožus:

- Individualistinė pasaulėžiūra;
- Ginčai suvokiami kaip spręstinos problemos;
- Siekiama pasiekti susitarimą;
- Mediatorius nustato, ką galima spręsti, o ką ne (direktyvus pobūdis);
- Konfliktas kyla dėl nesuderinamų ginčo šalių tikslų;
- Sprendimas didina visų šalių pasitenkinimą;
- Kolektyvistinė pasaulėžiūra;
- Ginčas yra suvokiamas kaip asmeninio augimo galimybė;
- Ginčo pasekmė turi būti didesnis asmens veiksmingumas;
- Pakitimai turi vykti dvejose sferose, tai yra, didėja asmens galimybė save suvokti, daryti pasirinkimus ir veikti, kita vertus mažėja egocentriškumas ir didėja bendradarbiavimo sugebėjimai.¹⁶³

Ir paskutinis stilius – pasakojamasis. Šis stilius remiasi prielaida, kad pozicijos, kurias konfliktuojančios šalys atsineša į mediaciją, yra jų gyvenimo būdo padarinys. Pasakojamojo stiliaus tarpininkas naudoja pokalbį ir aptarimą tam, kad pateiktų situaciją

¹⁵⁹ ZUMETA, Zena. *Styles of Mediation: Facilitative, Evaluative, and Transformative Mediation*. September, 2000. [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com/articles.zumeta.cfm>>.

¹⁶⁰ SONDAITĖ, J. *Mediacijos stilių lyginamoji analizė*. Socialinis darbas, 2004. Nr. 3/2.

¹⁶¹ ZUMETA, Zena. *Styles of Mediation: Facilitative, Evaluative, and Transformative Mediation*. September, 2000. [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com/articles.zumeta.cfm>>.

¹⁶² SONDAITĖ, J. *Mediacijos stilių lyginamoji analizė*. Socialinis darbas, 2004. Nr. 3/2.

¹⁶³ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

iš šalies, lyg pasakotų kažkieno kito istoriją.¹⁶⁴ Taip dažnai padedama dalyviams atskleisti dažnai neįsisąmoninta tikroji konflikto prigimtis. Kai skirtingos istorijos yra papasakotos, tarpininkas jas naudoja toliau svarstyti konfliktą. Tikslas - sukurti „alternatyvią istoriją“, kuri būtų konfliktinės situacijos pakaitalas ir baigtusi ne tik „abipusiškai priimtinu“ sprendimu, bet ir bendravimo kokybės pagerėjimu. Taigi pasakojamojo stiliaus tarpininkas žiūri į iškilusį konfliktą kaip į realybę, kuri atsiranda ginčo šalių dėka, ir kad ta realybė gali būti pakeista sukuriant naują, priimtinesnę abiem šalims ir pakeičiančią ankstesnę, konfliktinę realybę. Pasakojamojoje mediacijoje vienodai svarbūs abu tikslai: dalyvių tarpusavio bendravimo pagerinimas, abiem šalims priimtino susitarimo suradimas.¹⁶⁵

Mediacijos stiliai dar yra išskiriami remiantis įvairiais tyrimo metodais, pavyzdžiui, stebint patį mediacijos procesą ir pagal tai, kokias technikas tarpininkai taiko, kokį vaidmenį atlieka, priskiriant juos vienam arba kitam mediacijos stiliui.¹⁶⁶ S. Silbey ir S. E. Merry, stebėję keturiasdešimties tarpininkų daugiau kaip pusantro šimto sesijų, išskyrė derėjimosi (angl. *bargaining*) ir terapinį mediacijos stilius. Derėjimosi stiliaus tarpininkų pagrindinis tikslas yra pasiekti susitarimą, remiantis šalių pozicijomis, o ne interesais. Šie tarpininkai yra direktyvūs, puikiai žinantys įstatymus ir galintys pasiūlyti tinkamus teisinius sprendimus. Mediatorius kontroliuoja procesą, tiria šalių pasiruošimą sudaryti kompromisą, šalis daugiau sutelkia į bendravimą ir į santykius, o mažiau į sprendimo suradimą. Šalys skatinamos reikšti jausmus, gilintis į ankstesnius santykius. Šis stilius pasižymi griežta struktūra, dažnais individualiais susitikimais, susitarimo pagrindu derinant pozicijas, ieškant sprendimo remiantis teisiųjų normų analize, mažai skiriant laiko tiesioginiam šalių bendravimui.¹⁶⁷ Tokiu atveju susitarimai rašomi ginčo šalims nedalyvaujant.

Tuo tarpu pagrindinis terapinio mediacijos stiliaus tikslas pagal S. Silbey ir S. E. Merry - padėti abiem šalims pasiekti savitarpio supratimą.¹⁶⁸ T. y. stengiamasi padėti šalims suprasti viena kitą. S. Silbey ir S. E. Merry nurodo, kad jų išskirti mediacijos stiliai apibūdina ne skirtingus tarpininkus, bet skirtingus tarpininkų elgesio stilius. Tai reiškia, kad tas pats tarpininkas vienoje sesijoje gali elgtis kaip derėjimosi, kitoje – kaip terapinio stiliaus tarpininkas.¹⁶⁹ Ginčas yra suprantamas kaip bendravimo problemos ir visas

¹⁶⁴ *A Study in Mediation Styles: A Comparative Analysis of Evaluative and Transformative Styles*. [Žiūrėta 2007-03-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com/articles/fosterK1.cfm>>.

¹⁶⁵ SONDAITĖ, J. *Mediacijos stilių lyginamoji analizė*. Socialinis darbas, 2004. Nr. 3/2.

¹⁶⁶ *Ibid.*

¹⁶⁷ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

¹⁶⁸ SONDAITĖ, J. *Mediacijos stilių lyginamoji analizė*. Socialinis darbas, 2004. Nr. 3/2.

¹⁶⁹ *Ibid.*

dėmesys skiriamas santykių ir bendravimo gerinimui. Šalys yra skatinamos reikšti savo emocijas ir mintis, pabrėžiama abipusė priklausomybė, sprendimo ieškoma pirmiausia analizuojant šalių santykius. Tas daroma atsižvelgiant į praeitį ir mažai dėmesio skiriama teisiniams aspektams. Skirtingai nei derėjimosi stiliuj, susitarimai surašomi ginčo šalims dalyvaujant.¹⁷⁰

D. Kolb atliko tyrimą su dvylika žinomiausių skirtingų sričių tarpininkų ir pagal tai, kaip jie apibrėžia savo vaidmenis ir struktūruoja mediacijos procesą, išskyrė du skirtingus mediacijos stilius: sprendimo (angl. *settlement frame*) ir bendravimo (angl. *communication frame*). Sprendimo stiliaus tarpininkas yra direktyvus, aktyvus, vertinantis, siūlantis ir turintis įtaką priimamiems sprendimams. Čia mediatorius iškelia atskirus situacijos elementus ir mėgina įtikinti ginčo šalis susitarti. Jis linkęs vertinti, pateikti precedentus ir įvardinti pasekmes jei susitarimas nebus pasiektas. Šalys tokiu atveju gauna patarimų, tačiau tai reiškia, kad mediatorius daro įtaką pasirinkimui, mėgina įtikinti ginčo šalis, reiškia savo nuomonę apie tai, geras ar blogas yra sprendimas.¹⁷¹ Tuo tarpu bendravimo stiliaus tarpininkas apibūdinamas kaip „orkestro dirigentas“, reguliuojantis šalių bendravimą, ne toks direktyvus, skatinantis šalių tarpusavio supratimą. Tikslas yra padėti ginčo šalims suprasti jas apėmusį konfliktą, svarbiausiu tikslu laikomas geresnis tarpusavio supratimas, tuo tarpu susitarimas yra antraeilis dalykas.

C. A. Picard, ištyrusi aštuoniasdešimt aštuonis tarpininkus, išskyrė pragmatiškąjį, socioemocinį ir mišrųjį mediacijos stilius. Pragmatiškojo stiliaus tarpininkai - tokie, kurie orientuoti į sprendimo suradimą, vertina situaciją, priimamą sprendimą derina su socialinėmis normomis, įstatymais.¹⁷² C. A. Picard tyrimai rodo, kad pragmatiškasis mediavimo stilius būdingesnis teisinį išsilavinimą turintiems tarpininkams. Socioemocinio stiliaus tarpininkai - siekiantys šalims padėti suprasti viena kitą, daugiau susitelkę į žmones, o ne į jų problemas, dėmesingi dalyvių emocijoms. Mišraus stiliaus tarpininkai mediacijos procese pakaitomis naudoja ir pragmatiniam, ir socioemociniam stiliui būdingus bruožus.¹⁷³

¹⁷⁰ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d..

¹⁷¹ *Ibid*

¹⁷² SONDAITĖ, J. *Mediacijos stilių lyginamoji analizė*. Socialinis darbas, 2004. Nr. 3/2.

¹⁷³ *Ibid*.

2 skyrius

Technikos ir įgūdžiai

Mediatorius, kaip profesionalus tarpininkas, padedantis šalims sureguliuoti kilusį konfliktą, turi žinoti procese naudotinas technikas ir turi turėti tam tikrų specialių įgūdžių. Tam pasiekti, reikia mokėti gerai suprasti konflikto dinamiką ir aplinkybes, taip pat sugebėti efektyviai klausyti, būti kantriam, tolerantiškam, nekritikuojančiam, lanksčiam ir įtaigiam, kad galima būtų tinkamai ir efektyviai vesti ginčo šalis susitarimo link. Dėl šių priežasčių dėstant mediacijos pagrindus, paprastai gana plačiai nagrinėjama konfliktologija.

Mediatoriumi turi būti turintis autoritetą, kompetentingas asmuo, kuris būtų patikimas bei turintis priėjimą prie reikiamų asmenų. Taip pat reikėtų atsižvelgti ir į asmens kūrybingumą, kuklumą, objektyvumą, nešališkumą. Tai turi būti atvira, negynybiška asmenybė.¹⁷⁴

Mediacijos eigoje naudojamos technikos gali būti labai įvairios. Dalis jų aptarta analizuojant kitus temas klausimus. Papildomi tai gali būti net ir kalbos maniera, minčių, emocijų reiškimas, taip pat ir neverbalinė kalba (gestikuliacija, mimika ir kita).

Bendravimui gali kliudyti perteklinė informacija, kurios tarpininkas turėtų vengti. Taip pat nėra palanki ir situacija, kai trūksta reikalingos informacijos. Sėkmingam procesui reikalinga rašytinė medžiaga, kadangi esant per daug žodinės informacijos, kuri greitai užsimirštama, daugelis svarbių aspektų gali likti taip ir neįvertinti. Dėl šių priežasčių mediatorius turi teisę pareikalauti, kad ginčo šalys pateiktų rašytines savo pozicijas dar pasirengimo mediacijai etapo metu.

Mediatorius turi turėti gerus bendravimo įgūdžius, kas reiškia mokėjimą palaikyti pokalbį, išklausti, tinkamai formuluoti klausimus, kurie gali būti uždari (naudojami siekiant sužinoti konkrečią, specifinę informaciją, patikslinti ar patvirtinti informaciją, norint gauti sutikimą ar pritarimą), atviri (naudojami paskatinti kalbėti, siekiant sužinoti platesnę informaciją, praplėsti pokalbio kontekstą, norint parodyti susidomėjimą visa situacija, o ne jos dalimi), apimantys galimų atsakymų variantus.

Daugelis dalykų turi tam tikras technikas, kurių dėl darbo apimties autorius plačiai nemini. Kaip pavyzdį galima pateikti aktyvių klausimų technikas. Tai neverbalinis palaikymas, kuris apima akių kontaktą, palinkimą į pašnekovą, dėmesio išlaikymą, susidomėjusią veido išraišką, linktelėjimai ir panašiai. Aktyvių klausimų technika dar

¹⁷⁴ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

galima laikyti ir prašymą kai kurias mintis pakartoti, taip pat ir paties mediatoriaus elgesį, pasireiškiantį dalyvaujančio asmens pasakytos minties pakartojimu, turinio ir emociniu atspindėjimu ir panašiai.¹⁷⁵

¹⁷⁵ Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.

IŠVADOS

1. Šiuolaikinė socialinė aplinka prioritetą teikia greitam, taikiam, šalių tarpusavio susitarimu grįstam ginčų sprendimui. Sprendimas bendradarbiaujant apsaugo žmogų ir visuomenę nuo sukrėtimų, suteikia gyvenimui nuoseklumo ir harmonijos. Lietuvoje per paskutinį dešimtmetį išpopuliarėjęs tarpininkavimas (mediacija) gali šioje srityje puikiai pasitarnauti. Tačiau mediacija Lietuvoje žengia tik pirmuosius žingsnius, susidomėjimas taikinimo procedūromis čia didėja, čia vėl mažėja, didelė visuomenės dalis dar nėra pakankamai informuota, kokiais atvejais ji gali pasinaudoti tarpininkavimu, ir kokios šio proceso pasekmės.

2. Mediacija, iš esmės vertinama kaip alternatyva teisminiam nagrinėjimui, tačiau ji, kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas jokių būdu nepaneigia, o tik papildo teisę į teisminę gynybą, sudaro sąlygas asmenims siekti taikaus jų ginčo sprendimo bei sustiprina atsakomybę už priimto sprendimo laikymąsi.

3. Mediacija kuria bendradarbiavimo, kooperavimosi kultūrą, tolerantišką ir nekonfliktišką aplinką bei prisideda prie pilietinės visuomenės stiprinimo, kas atitinka bendrus tarptautinės teisės, Europos Sąjungos teisės, ir Lietuvos nacionalinės teisės, skatinančios socialinę taiką, siekius.

4. Mediacijos stipriosios pusės:

- Privatumas ir konfidencialumas. Vien tik ginčo šalys ir jų mediatorius žino dalykus, kurie yra išsakyti ir atrasti mediacijos procese. Net jei mediacija vykdoma teismo nurodymu arba nustatyta įstatymu, procesas vyksta visuomenės akių nuošaly. Konfidencialumas - mediacijos kertinis akmuo. Todėl tam, kad užtikrinti tinkamą informacijos apsaugą, reikalinga konfidencialumą reglamentuoti teisės normomis, tokiu būdu ginčo dalyviams nekiltų abejonių dėl proceso metu pateiktos informacijos saugumo. Kitaip visos pastangos bus bevaisės.

- Tai pigesnis ir mažiau laiko užimantis būdas lyginant su rungtynišku procesu teisme ar arbitraže. Mediacija yra kelis kartus pigesnis procesas ir įprastai užima dešimt ar dar daugiau kartų mažiau laiko.

- Procesas yra sukuriamas ir kontroliuojamas pačių ginčo dalyvių ir jų mediatoriaus. Netgi tada, kai tai yra vykdoma privaloma mediacija, šalys kontroliuoja daugybę proceso dalių. Procesas sudėliojamas taip, kad atitiktų individualius konkrečių šalių interesus. Vienas iš svarbiausių bruožų mediacijoje yra tai, kad bet koks susitarimas bus savanoriškai šalių pripažįstamas, nes yra pasiektas abipusėmis pastangomis. Reikia

tikėtis, kad tokiais atvejais šalys bus labiau patenkintos rezultatu ir dėl to yra didesnė tikimybė, kad toks sprendimas bus įvykdytas gera valia kaip pačių ginčo dalyvių kūrinys.

- Mediacija yra į „priekį žvelgiantis“ procesas. Dėmesys telkiamas į tai, kad būtų išspręsta ne tik esanti situacija, bet ir užkirstas kelias būsimiems nesutarimams. Mediacija suteikia tokį sprendimą šalims, kuris reiškia abipusį laimėjimą tokiu būdu išsaugant ilgalaikius šalių santykius.

5. Mediacijos trūkumai yra minimalūs, jei palyginsime juos su nauda ir privalumais, bet nepaisant to, jie vis dėlto egzistuoja. Iš esmės, mediacijos išlaidos yra efektyvios, bet gali atsitikti taip, kad klausimas nebus išspręstas mediacijoje, o šalys vis tiek turės kreiptis į teismą. Taigi, tokiu atveju ginčo išsprendimas tik pabrangs. Antra, mediacija apskritai nėra tinkamas procesas kai kurioms bylų rūšims. Tai bylos, kuriose šalims reikia nustatyti teisinį precedentą, arba klausimai, susiję su diskriminacija. Taip pat mediacija nebus tinkamas procesas ginčams, kur yra didelis jėgos tarp šalių disbalansas, didelė ginčo suma, mažai laiko ir išteklių, tarp šalių buvo panaudotas smurtas ir kai kuriais kitais atvejais. Tačiau kol kas svarbiausiu mediacijos trūkumu išlieka teisinio reglamentavimo nebuvimas. Dėl šių priežasčių asmenims, norintiems spręsti ginčus mediacijos pagalba, reikia visus klausimus nustatyti savarankiškai, numatyti taikytinas taisykles susitarime dėl mediacijos.

6. Valstybė turėtų imtis priemonių skatinti mediaciją aiškiai įtvirtindama jos galimybę teisės aktuose, reglamentuodama mediatorių kvalifikacijos bei tapimo mediatoriais klausimus, skirdama finansinius išteklius mediacijos propagavimui ir mediacijos atlikimui. Egzistuoja būtinybė skleisti informaciją ir mokyti taikiai spręsti ginčus įvairių profesijų atstovus, o ypač teisininkus, socialinius darbuotojus, pedagogus, kadangi visuomenės didelė dalis nėra informuota apie galimybes ginčą spręsti mediacijos pagalba. Mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projektas jau yra parengtas, todėl jį priėmus išsispręs didelė dalis su mediacijos įgyvendinimu susijusių problemų. Būtų tikslinga papildyti civilinio proceso kodeksą nuoroda dėl galimo ginčo sprendimo pasinaudojant mediacija.

Literatūros sąrašas

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014);
2. Lietuvos advokatų etikos kodeksas (Valstybės žinios, 2005, Nr. 130-4681);
3. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas (Valstybės žinios, 2004, Nr. 50-1632);
4. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 53-2042);
5. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741);
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios., 2002, Nr. 37-1341, Nr. 46);
7. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000 m. Nr. 74-2262);
8. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340);
9. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961).

Specialioji literatūra:

1. KINDERYS, Algimantas. *Tarptautinių žodžių žodynas*. 4-asis leidimas. S.l: Alma littera, 2005.
2. LAKIS, Juozas. *Konfliktų valdymas viešajame sektoriuje: teisinės ir organizacinės problemos*. Jurisprudencija, 2002, t. 33(25), p. 16.
3. LEONAS, Petras. *Teisės filosofijos istorija*. Vilnius: Mintis, 1995, p. 76;
4. Seminaro medžiaga: *Mediacija. Intensyvaus mediatorių mokymo kurso medžiaga*. Vilniaus komercinio arbitražo teismas. 2006 m. gegužės 8-10 d.
5. SIMAITIS, Rimantas. *Teisminis sutaikymas*. Teisė. 2004 m. Nr. 52.
6. SONDAITĖ, J. *Mediacijos stilių lyginamoji analizė*. Socialinis darbas, 2004. Nr. 3/2.
7. STREETER, Patricia A. *Arbitration in Lithuanian Commercial Agreements: Establishment and development*. Teisės apžvalga, 2000, Nr. 4, p. 25.
8. ŠATAS, J. *Arbitražas tarptautinėje komercijoje*. Kaunas: Technologija, 1998, p. 127-132.

9. VALANČIUS, Virgilijus, NEKROŠIUS, Vytautas, MIKELĖNAS, Valentinas, LAUŽIKAS, Egidijus, DRIUKAS Artūras. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras: I dalis. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2004.

10. VILIMAVIČIŪTĖ, Ieva. *Ar teisminė mediacija išlaikys bandomąjį egzaminą?* Teisės žinios. 2006 m. Nr. 1 (14).

Elektroniniai dokumentai:

1. *About The Managing Multiethnic Communities Project*. [Žiūrėta 2007-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://lgi.osi.hu/ethnic/about.html>>.

2. *Advokatų profesinė bendrija „Soloveičikas, Markauskas, Aviža, Bagdanskis“*. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.sma.lt/page.php?kalba=lt&id=1|1>>.

3. *Advokato Stasio Šedbaro kontora*. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.sedbaras.lt/?item=cmd&asmid=39&lang=1>>.

4. *Advokatų kontora „NORDIA Baublys ir partneriai“*. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <http://www.nordiabaublys.lt/index.php/veiklos_kryptys/komercine_teise/732>.

5. *A Study in Mediation Styles: A Comparative Analysis of Evaluative and Transformative Styles*. [Žiūrėta 2007-03-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com/articles/fosterK1.cfm>>.

6. BUCKLEY, Melina. *Human Rights Dispute Resolution Options for the 21st Century: A Policy Framework*. [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.justice.gc.ca/chra/en/hrdro1.html>>.

7. 2002-04-19 Commission of the European Communities *COM(2002) 196 final GREEN PAPER on alternative dispute resolution in civil and commercial law*. [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/gpr/2002/com2002_0196en01.pdf>.

8. CALLISTER, R.R., WALL, J. A. *Japanese Community and Organizational Mediation. The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 41, No. 2 (Apr., 1997). [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://jcr.sagepub.com/cgi/content/abstract/41/2/311?ck=nck>>.

9. 2001-09-05 Council of Europe Committee of Ministers Recommendation Rec(2001)9 *to member states on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties*. [Žiūrėta 2007-02-16]. Prieiga per internetą:

<[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(2001\)9&Sector=secCM&Language=lanEngli sh](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(2001)9&Sector=secCM&Language=lanEngli sh)>.

10. 2002-09-18 Council of Europe Committee of Ministers Recommendation Rec (2002)10 *to member States on mediation in civil matters*. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <http://www.camera-arbitrale.com/upload/file/1237/618785/FILENAME/Raccomandazione_Consiglio18_9_2002.pdf>.

11. 1998-01-21 Council of Europe Committee of Ministers Recommendation Rec (98)1 *to member States on mediation in family matters*. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=99&lid=4841&less=false>>.

12. 1999-09-15 Council of Europe Committee of Ministers Recommendation Rec (99)19 *to member States on mediation in penal matters*. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=105&lid=5247&less=false>>.

13. EILERMAN, Dale. *Win/Win Solutions – The Role of Collaboration in Resolving Problems*. [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://mediate.com/articles/eilermanD8.cfm>>.

14. ETCHESON, Steven C. *Transformative Mediation: A New Current in the Mainstream*. Policy Studies Journal. 27:2, 1999. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111/j.1541-0072.1999.tb01974.x>>.

15. 2004-07-02 European Commission *European Code of conduct for mediators*. [Žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.pdf>.

16. 2004-10-22 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/0251 (COD) *dėl tam tikrų tarpininkavimo civilinėse ir komercinėse bylose aspektų*. [Žiūrėta 2007-02-16]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2004/com2004_0718lt01.doc>.

17. 2002-04-19 European Parliament resolution (COM(2002) 196 – C5-0284/2002 – 2002/2144(COS) *on the Commission Green Paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law*. [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A5-2003-0058+0+DOC+XML+V0//EN>>.

18. *History of dispute mediation*. [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Mediation#History_of_dispute_mediation>.

19. *History of the Department of Labor, 1913-1988. Chapter 1: Start up of the Department and World War, 1913-1921.* [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.dol.gov/oasam/programs/history/adchp01.htm>>.
20. *Facts about mediation.* [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.eeoc.gov/mediate/facts.html>>.
21. *Lietuvos arbitražo asociacijos Tarpininkavimo - sutaukinimo procedūros reglamento preliminarinis projektas.* [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.lt/?page=415>>.
22. 2004-04-08 Lietuvos Aukščiausiojo teismo konsultacija Nr. A3-103 *Dėl kai kurių Civilinio proceso kodekso, Civilinio kodekso, Darbo kodekso, Įmonių bankroto įstatymo ir Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo normų taikymo.* [Žiūrėta 2007-04-02]. Prieiga per internetą: <<http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26555>>.
23. Lietuvos konfliktų asociacija. [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkpa.lt/>>.
24. LINDEN, J. *Mediation styles: The Purists vs. The „Toolkit“.* [Žiūrėta 2007-02-20]. Prieiga per internetą: <www.mediate.com/articles/linden4.cfm,2003>.
25. *Mediation FAQ.* [Žiūrėta 2007-02-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.nolo.com/article.cfm/pg/1/objectId/AEED791E-B41C-4CE5-8271983F8C9FBEEA/catId/FCE46694-6BEB-4A80-89B9048DA9877F61/104/308/FAQ/>>.
26. *Mediation FAQ.* [Žiūrėta 2007-03-02]. Prieiga per internetą: <http://www.mediation.com.sg/mediation_faq.htm>.
27. MICKEVIČIŪTĖ, Neringa. *Teisminis sutaukimas (mediacija).* VšĮ Vilniaus universiteto Teisės klinika. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://mrtenente.infosys.lt/tk/?s0=apie&s1=straipsniai&s2=sutaukimas>>.
28. MOORE, Christopher. *Conflict Research Consortium book summary „The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict“.* [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.colorado.edu/conflict/peace/moor7538.htm>>.
29. MOSTEN, Forrest S. *Mediation and the process of family law reform.* Family and Conciliation Court Review. 37:4, Oct. 1999. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111/j.174-1617.1999.tb00543.x>>.
30. Nevyriausybinė organizacija „Baltic Partners Change for Management“. [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <www.nisc.lt/downloadfile.php?id=8;
<<http://www.partnersbaltic.lt/paslaugos.html>>.

31. NOLL, D. E. A. *Theory of Mediation*. Dispute Resolution Journal, 2001, Vol. 56. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <http://www.findarticles.com/p/articles/mi_qa3923/is_200105/ai_n8932403>.
32. ROBERTS, Michael J. *Why mediation works?* August, 2000. [Žiūrėta 2007-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com//articles/roberts.cfm>>.
33. ROBERTS, Michael J. *Why Mediation works when Negotiations Fails*. [Žiūrėta 2007-03-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com//articles/roberts4.cfm>>.
34. *Teisinės sistemos tobulinimo programa 2007 metams*. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <www.tm.lt/getfile.aspx?dokid=2bec323d-7925-46da-b819-9ac6c1050e79>.
35. *Teisminės mediacijos pristatymas*. [Žiūrėta 2007-05-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/teismai/mediacija/mediacija.pps>>.
36. 2005-05-20 Teismų tarybos nutarimas Nr. 13 P – 348 *dėl bandomojo teisminės mediacijos projekto*. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <www.tm.lt/getfile.aspx?dokid=fcb1b55c-8f20-439c-bf27-c5633174e2fa>.
37. 2007-01-26 Teismų tarybos nutarimas Nr. 13 P-15 *dėl bandomojo teisminės mediacijos projekto pratęsimo*. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/savivalda/nutarimai/20070126-15.doc>>.
38. 2002-11-19 Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos pavyzdinis įstatymas Nr. 57/18. *UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation*. [Žiūrėta 2007-03-31]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/ml-conc-e.pdf>>.
39. 1980 m. *UNCITRAL Sutaikinimo reglamentas*. [Žiūrėta 2007-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitration.lt/?page=416>>.
40. *Uses of Mediation*. [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Mediation#uses_of_mediation>.
41. TARAŠKEVICIUS, R. *Could mediation as one of most important ADR forms exist under today's Law in Lithuania?* International Journal of Baltic Law, Vol. 1, 2002. [Žiūrėta 2007-02-06]. Prieiga per internetą: <www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=413F297C-12D6-11D9-AD1B-00D009D9A146>.
42. ZUMETA, Zena. *Styles of Mediation: Facilitative, Evaluative, and Transformative Mediation*. September, 2000. [Žiūrėta 2007-03-26]. Prieiga per internetą: <<http://www.mediate.com/articles.zumeta.cfm>>.

43. *Why Refer Intellectual Property Disputes to Mediation?* [Žiūrėta 2007-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.wipo.int/amc/en/mediation/why-mediation.html>>.
44. 2003-12-08 Vilniaus komercinio arbitražo teismo *tarpininkavimo ir taikinimo procedūros reglamentas* (2004 m. kovo 8 d. redakcija). [Žiūrėta 2007-03-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitrazas.lt/index.php?handler=lt.tarpininkavimas>>.

Santrauka

Konfliktai egzistuoja tiek, kiek ir pati visuomenė, tačiau dar niekam nepavyko atrasti tobulo mechanizmo jiems spręsti. Iš daugelio alternatyvių ginčų sprendimo būdų šiame darbe autorius nagrinėja tik vieną – mediaciją – į interesus nukreiptą konflikto sprendimo procesą, kurio metu neutralus ir nešališkas asmuo skatina ir padeda konfliktuojančioms šalims pasiekti jas abi tenkinantį sprendimą.

Didelės išlaidos ir sprendimų priėmimo vilkinimas asocijuojasi su teisminiu civilinių bylų nagrinėjimu. Todėl žmonėms reikia naujo būdo, įgalinančio spręsti ginčus daug efektyviau. Vis labiau pripažįstama, kad būtent mediacija padeda išsaugoti tarpusavio santykius, nustatyti tikrąsias ginčo priežastis, jaustis vertinamiems teisingai ir sąžiningai, su pagarba ir nepažeidžiant asmens orumo. Tai pavyksta dėl keleto esminių priežasčių. Pirma, taikant mediaciją nenustatinėjama kaltė ar nekaltumas. Antra, šalys yra lygios, ir pačios nusprendžia, koks sprendimas geriausias. Trečia, teismo procesas šalims yra įtemptas, tuo tarpu mediacijoje nėra trikdančių formalumų.

Lietuvoje prielaidos mediacijai atsirado tik 2003-01-01 įsigaliojus naujam Civilinio proceso kodeksui. Taikant mediaciją gali būti sprendžiami iš esmės daugiausia civiliniai ginčai kylantys iš šeimos, rangos, nuomos, darbo santykių, taip pat komerciniai ginčai, nesutarimai tarp kaimynų ir bendruomenių, vartotojų ir verslininkų, privataus kaltinimo bylos, ginčai dėl intelektinės nuosavybės ir kt. Nepaisant to, kad kol kas nėra konkretaus mediacijos įstatymo, galima surasti mediaciją liečiančias atskiras nuostatas įvairiuose Lietuvos teisės aktuose bei tarptautiniuose susitarimuose, kurių dalyvė yra ir Lietuva.

Tiksli mediacijos procedūra taip pat nėra reglamentuota, bet pagrindiniai principai ir reikalavimai turi atitikti UNCITRAL reguliavimą, taip pat ir Europos mediatorių elgesio kodekso nuostatas. Detalus nacionalinės teisės reglamentavimas padėtų pasiekti esminių mediacijos tikslų - taikus ginčo išsprendimo, šalių savitarpio supratimo.

Summary

Mediation as the way of dispute resolution

Conflicts exist as long as all society, but nobody could devise a perfect mechanism for resolving their disputes. Of all the existing methods of alternative dispute resolution, in this job author will speak only about the one – mediation - an informal method of dispute resolution, in which a neutral third party, the mediator, attempts to assist the parties in finding resolution to their problem through the mediation process.

The high cost and long delays is associating with trial of civil matters. That's way human needs the new way, which could help them to resolve conflicts more effectively. More and more we recognize the mediation as a process for saving relationship, finding the main reasons of dispute, also people are treated with respect in this procedure, they can save their dignity. There are some reasons for this point. First, mediation has no goal to find the guilty or innocence. The second, parties are equal and they can decide which settlement is the best in this situation. Third, litigation is always stressful, while mediation has no disconcerting formalism.

Premises of mediation have come in Lithuania only with new Civil Code. By applying mediation can be resolved mostly civil matters as divorce, commercial treaties, employment. There is no direct regulation in Lithuanian domestic law, but we can find some regulations in various legal documents and international treaties.

Direct procedure of mediation process is also not regulated, but the essential principles should be taken from UNCITRAL regulation and European Mediator's Ethics Code. Particular domestic law regulation would help to reach the purposes of mediation: to resolve conflicts peacefully and to make parties more understanding.